

BOUWHISTORISCHE VERKENNING & WAARDESTELLING

VOORMALIG GEMEENTEHUIS

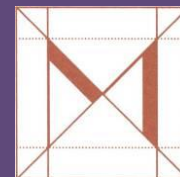
Bingerdenseweg 15 Angerlo

Onderzoek i.o.v. Landgoed Bingerden NSW B.V.

04 augustus 2022

MONUMENTEN
ADVIES BUREAU

COLOFON

Onderzoeksobject

Voormalig gemeentehuis Angerlo
Bingerdensedweg 15
6986 CE Angerlo

Status

Gemeentelijk Monument, nr. 73

Eigenaar / Opdrachtgever

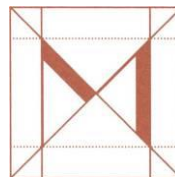
Landgoed Bingerden NSW B.V.

Onderzoek en rapportage

Ing. G. Korenberg, bnb

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Monumenten Advies Bureau. NB: Op de afbeeldingen in deze rapportage kunnen auteursrechten van toepassing zijn. Wij zijn niet aansprakelijk voor schade, die voortkomt uit het ongeoorloofd gebruik van het beeldmateriaal in deze uitgave.

Met betrekking tot het beeldmateriaal hebben wij ons best gedaan om alle rechthebbenden te achterhalen en deze te vermelden in de bijschriften dan wel de bronnen. Als u van mening bent dat uw beeldmateriaal zonder voorafgaande toestemming is gebruikt, neem dan contact met ons op. © Monumenten Advies Bureau – Nijmegen, 2022

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

bureau voor architectuur- en bouwhistorisch onderzoek, cultuurhistorische gebiedsanalyses, restauratie, onderhoud en bouwtechnisch onderzoek, publieksvoorlichting en publicaties over cultuurhistorie

drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans, bnb

mw. drs. C.H.J.M. van den Broek
drs. J. de Jong
ing. G. Korenberg, bnb
mw. drs. M. Lemmens
D. Schaars MA
Mw. C. Slui MA
Mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
info@monumentenadviesbureau.nl
www.monumentenadviesbureau.nl

INHOUD

1 Inleiding.....	4
2 Historische Context.....	6
2.1 Klein Bingerden	6
2.2 Het gemeentehuis van Angerlo	7
2.3 Kadastrale gegevens	7
2.4 Bestek van het gemeentehuis in 1912.....	14
2.5 Bouw van het gemeentehuis	18
2.6 Latere wijzigingen	18
2.6.1 Uitbreiding met archief in 1971	19
2.6.2 Verbouwing 1977	20
2.6.3 Uitbreidingen in 1985, 1999 en 2001	23
2.7 Historische afbeeldingen	27
2.8 Architect Willem Honig	33
2.9 Gemeentehuizen	35
3 Beschrijving	39
3.1 Ligging en omgeving	39
3.2 Hoofdvorm en daken	44
3.2.1 Historische voorbouw	44
3.2.2 Archiefruimte 1971	44
3.2.3 Kantoor en kantine 1985, 1999 en 2001.....	44
3.3 Constructies	48
3.3.1 Historische voorbouw	48
3.3.2 Uitbreidingen	52
3.4 Gevels	54
3.4.1 Gevels historische voorbouw - algemeen	54
3.4.2 Voorgevel.....	54
3.4.3 Linker zijgevel	58

3.4.4 Rechter zijgevel.....	61
3.4.5 Achtergevel	63
3.4.6 Gevels uitbreidingen	66
3.5 Interieur	69
3.5.1 Indeling en toegangen begane grond	69
3.5.2 Indeling en toegang verdieping	70
3.5.2 Afwerkingen en elementen	71
3.6 Terrein.....	94
3.6.1 Terreinbegrenzingsen en relatie met omgeving.....	94
3.6.2 Terreinelementen.....	95
4 Cultuurhistorische waardenbepaling	104
4.1 Bouw- en architectuurhistorische waarden	104
4.2 Situerings- en ensemblewaarde.....	105
4.3 Cultuurhistorische waarden	105
4.4 Waardenstelling op onderdelen.....	105
4.5 Toelichting waardengradaties.....	107
4.6 Waardenkaarten	108
5 Conclusies en aanbevelingen	111
5.1 Conclusies	111
5.2 Aanbevelingen.....	111
6 Bronnen en literatuur	113
6.1 Bronnen	113
6.2 Internet.....	113
6.3 Literatuur	113

1 INLEIDING

In mei 2021 kreeg het Monumenten Advies Bureau opdracht van Landgoed Bingerden NSW B.V. voor het opstellen van een bouwhistorische verkenning van het voormalig gemeentehuis van de vroegere gemeente Angerlo.

Nadat de gemeente Angerlo met ingang van 2005 samenging met de gemeente Zevenaar heeft het voormalig gemeentehuis nog enkele jaren als dependance gefungeerd. De laatste jaren is het gebouw anti-kraak bewoond geweest.

Landgoed Bingerden NSW B.V. wil de mogelijkheden onderzoeken om het gebouw en bijbehorend terrein een nieuwe bestemming te geven. In verband hiermee is het Monumenten Advies Bureau gevraagd de cultuurhistorische waarden van het gebouw in kaart te brengen.

Veldwerk

Het veldwerkonderzoek vond plaats op dinsdag 12 juli 2022 en had het karakter van een bouwhistorische verkenning. Het gebouw is zowel in- als uitwendig bekeken en gedocumenteerd, waardoor een goede indruk kon worden gekregen van de oorspronkelijke opzet en latere wijzigingen.

Daarnaast vond er aanvullend literatuur- en bronnenonderzoek plaats. Dit gebeurde aan de hand van relevante literatuur en websites, maar ook door het inzien van bouwtekeningen en ander archiefmateriaal. Dit materiaal is verzameld bij het bouwarchief van de gemeente Zevenaar, het Streekarchivaat de Liemers en Doesburg en het Gelders Archief.

Rapport

In dit rapport wordt de historische context beknopt beschreven in hoofdstuk 2. Hier wordt eerst een schets gegeven van de ontwikkeling van het terrein, om vervolgens toe te spitsen op het gebouw en bij de bouw betrokken partijen.

In hoofdstuk 3 wordt een beschrijving van in- en exterieur (in woord en beeld) gepresenteerd. Hoofdstuk 4 geeft de monumentale waardestelling weer. De waardestelling gaat uit van hoofdlijnen, maar bezit tevens een toegepast gedeelte in de vorm van een getrapte waardestelling op onderdelen en details. Deze getrapte waardestelling is achter in het rapport ook in kleuren weergegeven op de in de bijlagen opgenomen tekeningen, conform de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek. Verder volgen in hoofdstuk 5 nog conclusies en aanbevelingen en is in hoofdstuk 6 een overzicht gegeven van relevante bronnen en literatuur.

Het Monumenten Advies Bureau hoopt met dit onderzoek met een heldere duiding van de monumentale kwaliteiten een zinvolle bijdrage te leveren aan de planvorming voor het complex, zodat de monumentale kwaliteiten van het gebouw op een maximaal mogelijke wijze worden gerespecteerd en waar mogelijk worden versterkt.

Monumenten Advies Bureau – 04 augustus 2022

G. Korenberg, bouwhistoricus bnb

K A A R T
Van Het Have Saedt
en adelgke Huijs
BINGERDEN.

Geheel op gemeten, en Suer Naau
Keitrig in derden PLAAN
naa de hier onder Staande
Schakle Van 60. Hollandse
Roden. Waer Van ee 600. D. tot eenen
Hollandsen Morgen gerekend Syn.
Op getekend inder jaard Syghisbe
1778. Door H. Van Helle
Burgermeester van de Hollandsche Ridders

2 HISTORISCHE CONTEXT

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de historie van het onderzochte gebouw vanuit verschillende invalshoeken. Hierbij wordt onder meer ingegaan op stedenbouwkundige en architectuurhistorische ontwikkelingen om het gebouw en zijn directe omgeving in zijn context te kunnen plaatsen. Daarnaast wordt ingegaan op de bouw en hierbij betrokken partijen. Vervolgens wordt aan de hand van diverse bronnen de ontwikkeling van het complex geschetst.

2.1 KLEIN BINGERDEN

Al in 970 werd Bingerden voor het eerst beschreven als een versterkte boerderij met een gracht die de boerderij moest beschermen tegen aanvallen vanaf de IJssel. De naam is waarschijnlijk ontstaan als samenvoeging van ‘binnen de gaarden’.

In 1662 kwam het landgoed in bezit van Hermann van Pabst, een voorvader van de huidige eigenaren.

De boerderijen Groot Bingerden en Klein Bingerden behoren als pachtboerderijen tot het landgoed Bingerden. Een kaart uit 1642 toont de IJssel bij Klein Bingerden. De tegenwoordig tegenover het voormalig

gemeentehuis aanwezige boerderij Kroonenstein wordt hierop nog niet weergegeven. Ten aanzien van de vorm van de bebouwing is deze kaart niet betrouwbaar.

Den IJsselstroom bij Klein Bingerden, 15 oktober 1642 door J. van Geelkercken. Bron: GA, nr. 5278-1650-66

In 1778 werd Bingerden geheel opgemeten (zie overzicht op voorgaande pagina). De weergave van de gebouwen op deze kaart is waarschijnlijk vrij betrouwbaar. Klein Bingerden wordt weergegeven als een eenvoudige rechthoekige boerderij. Bij de zuidoosthoek lijkt nog een zeer klein bouwdeel (plee?) te zijn weergegeven. Op wat grotere afstand ten zuidoosten staat een wat groter bouwdeel. Wat betreft het formaat zou dat een bakhuis kunnen zijn, al is de afstand tot de boerderij dan wel groot.

De huidige boerderij Kroonenstein wordt op deze kaart aangeduid als ‘Die Herreberg’.

Uitsnede uit een opmeting van 'Het Have Saedt en adelijke Huijs Bingerden' uit september 1778. Bron: GA, nr. 0895-230-0001

2.2 HET GEMEENTEHUIS VAN ANGERLO

Na de totstandkoming van de mairie Angerlo in 1811 hield het gemeentebestuur zitting in boerderij Kroonestein, aan de overzijde van de Bingerdensedweg. Omstreeks 1845 verhuisde het 'gemeentehuis' naar de boerderij Klein Bingerden, waarin sinds 1812 ook tapperij 't Wapen van Bingerden' was gehuisvest.¹ In 1885 werden herberg en gemeentehuis ingrijpend verbouwd. De gemeente had slechts een beperkt deel van het gebouw in gebruik. Geleidelijk ontstond de behoefte aan een groter gemeentehuis.

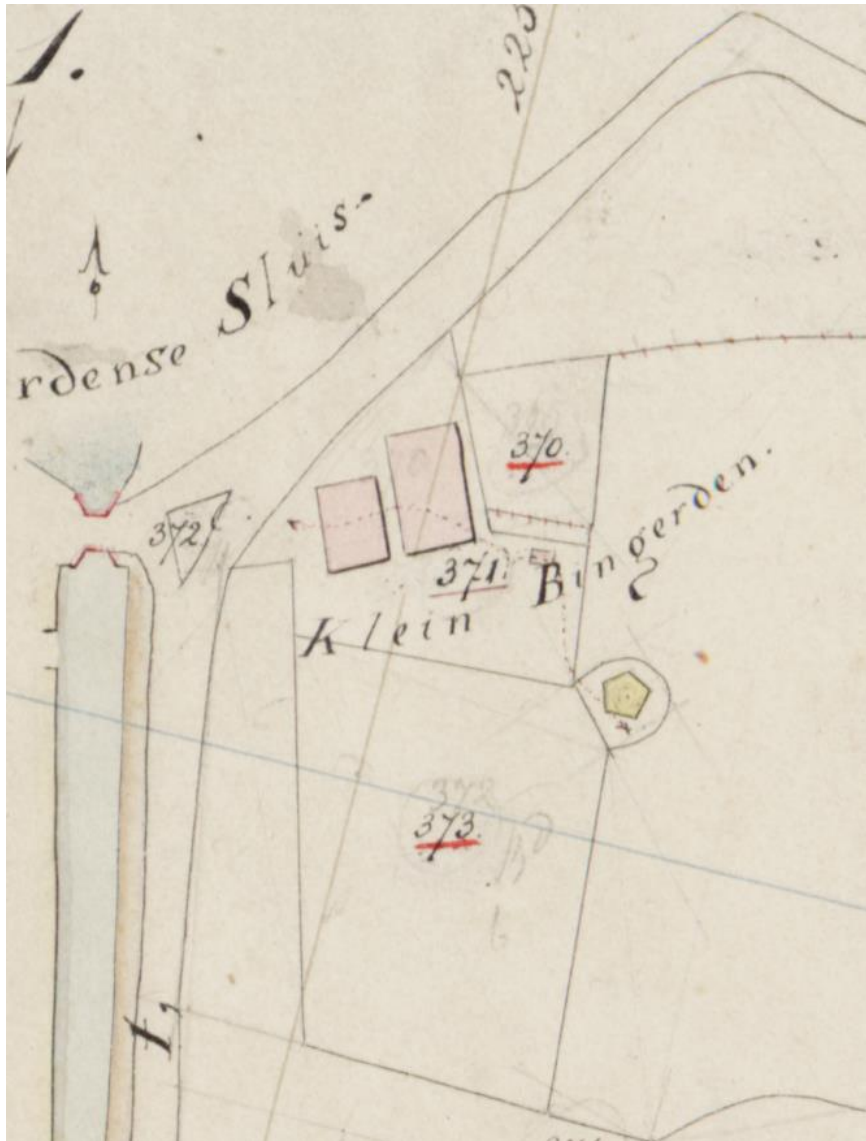
¹ Bron: Roos (1995), p. 31.

In 1912 werd met de heer van Bingerden, eigenaar van Klein Bingerden, overeen gekomen dat het complex zou worden vervangen door een nieuw gemeentehuis met logement en stalling.²

2.3 KADASTRALE GEGEVENS

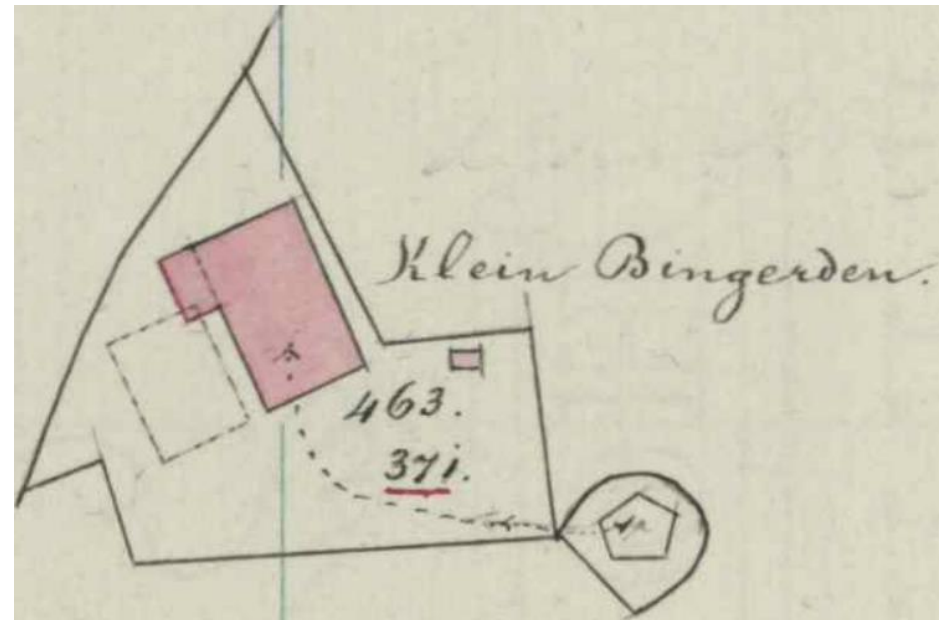
Het kadastrale minuutplan 1811-1832 geeft ten westen van de boerderij ook een schuur weer. Ter plaatse van voornoemde 'bakhuis' wordt nu een hooiberg weergegeven. De percelen zijn allen eigendom van Rudolph Willem Jacob Pabst. Nr. 370 wordt aangeduid als 'tuin'. Nr. 371 is 'huis en erf'. Nr. 372 is 'bosch' en nr. 373 is 'boomgaard'. Het weiland ten oosten van het erf heeft nummer 363 en wordt aangeduid als 'bouwland'. Gezien de ligging zal dit in gebruik zijn geweest bij Klein Bingerden.

² Bron: Roos (1995), p. 31.

Uitsnede kadastraal minuutplan 1811-1832, gemeente Angerlo, sectie A, blad 02, waarop aan de bovenzijde de boerderij 'Klein Bingerden' zichtbaar is. Aan de onderzijde het landgoed 'Groot Bingerden'. Bron: RCE

Een eerstvolgende kadastrale hulpkaart dateert uit 1852. Op deze hulpkaart werden door het Kadaster verschillende wijzigingen vastgelegd. Zo werd de schuur ten westen van de boerderij gesloopt en kreeg de boerderij zelf een uitbouw aan de westzijde. Ten zuidoosten wordt nog een klein bouwdeel weergegeven en ook de hooiberg is nog getekend.

Kadastrale hulpkaart A18 d.d. 28 augustus 1852. De hooiberg en vrijstaande schuur werden afgebroken. De boerderij kreeg een uitbouw aan de westzijde. Bron: Kadaster.

De kadastrale legger spreekt van 'bijbouw' in dienstjaar 1853. Het is dan eigendom van Baron Willem van Heeckeren Van Kell (1815-1914).³ Rond de boerderij werd een nieuw perceel afgescheiden. Dit kreeg het nieuwe nummer 463.

³ Kadastraal leggerartikel 107, bezittingen van Baron Willem van Heeckeren Van Kell.

Ook hierna werd het perceel door het Kadaster omschreven als 'huis en erf'. Vanaf dienstjaar 1855 werd dit alleen 'huis', maar later opnieuw 'huis en erf'. Het leggerartikel geeft voor dat dienstjaar aan: 'vrijd. v. verpl. Cupiratie vrijdom'. De betekenis hiervan is niet bekend.

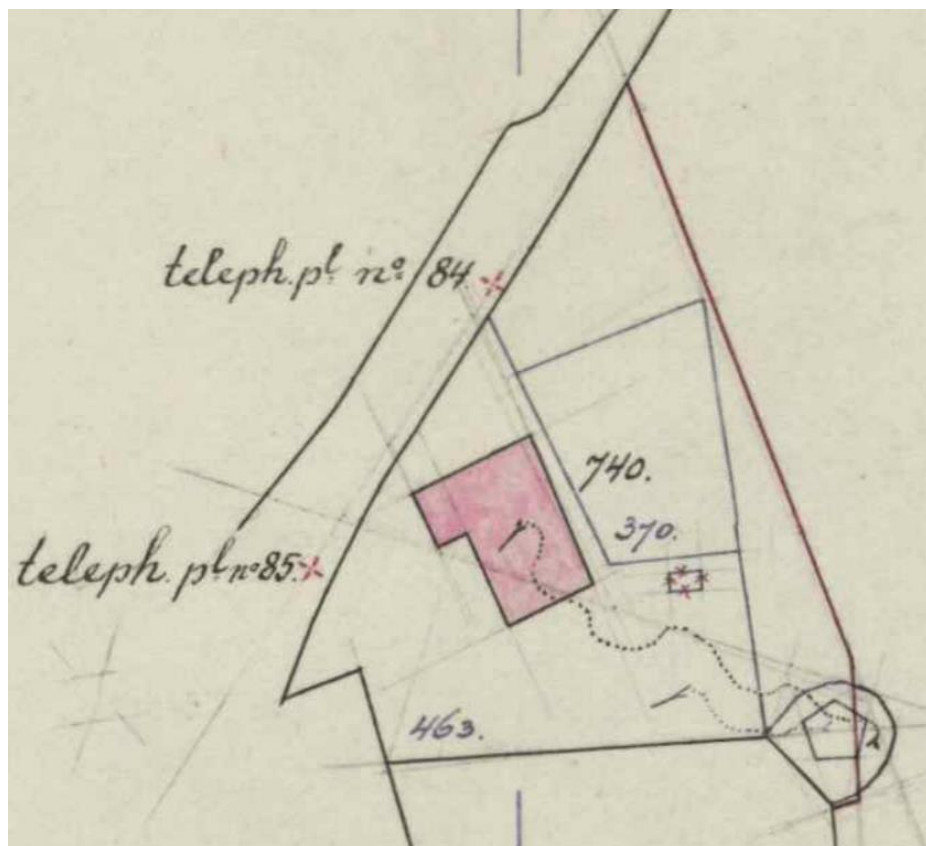

Ongedateerde kaart van de landgoederen in de gemeente Angerlo (na 1852). De voor Klein Bingerden weergegeven situatie lijkt te zijn gebaseerd op het kadastraal minuutplan. Bron: GA, nr. 0895-235.

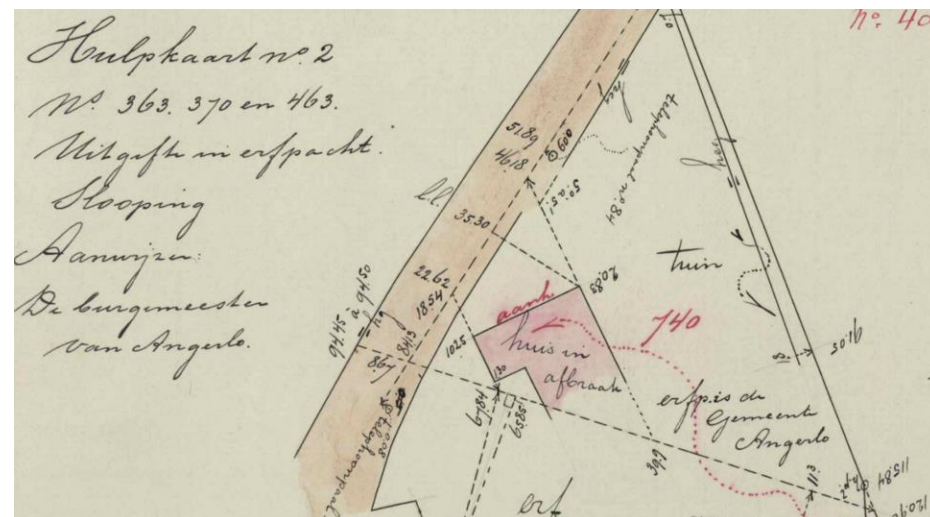
Een volgende kaart is ongedateerd. De kaart van de landgoederen in de gemeente Angerlo lijkt te zijn gebaseerd op het kadastraal minuutplan, maar uit het bij de boerderij geplaatste perceelnummer 463 blijkt dat de kaart na voorgaande kadastrale hulpkaart uit 1852 moet zijn vervaardigd. De weergave van de bebouwing is nog op het minuutplan gebaseerd. kaart geeft ten opzichte van het kadastrale minuutplan meer detail ten aanzien van terreinstructuren en aanwezige beplanting. Ook 'Kronestijn' wordt op deze kaart weergegeven. Wat opvalt is het zeer onregelmatige verloop van de weg ter hoogte van Klein Bingerden.

Voor het dienstjaar 1886 vermeldt het kadastrale eigendomsartikel 'verbouw'.⁴ Voor dienstjaar 1913 vermeldt het eigendomsartikel 'Uitg. in Erfp.'

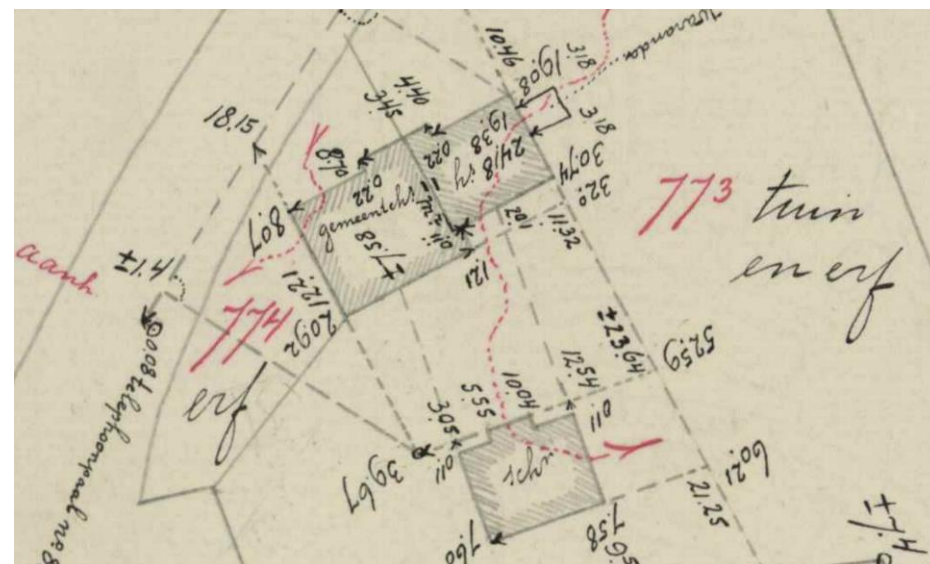
⁴ Kadastraal leggerartikel 277, regel 106 (bezittingen Willem van Heeckeren)

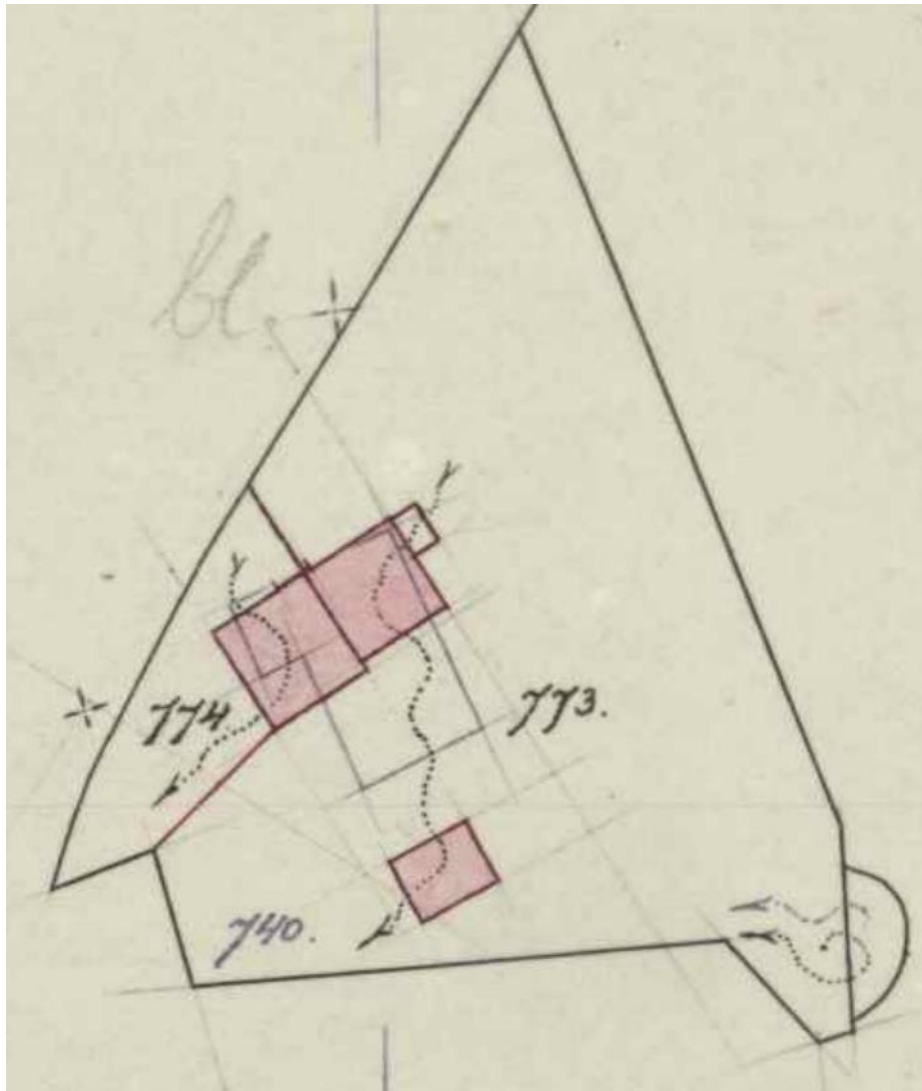
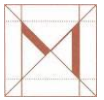
Kadastrale hulpk kaart A109 d.d. juli 1912. De percelen 370 en 463 werden samengevoegd tot het nieuwe perceel 740. Bron: Kadaster.

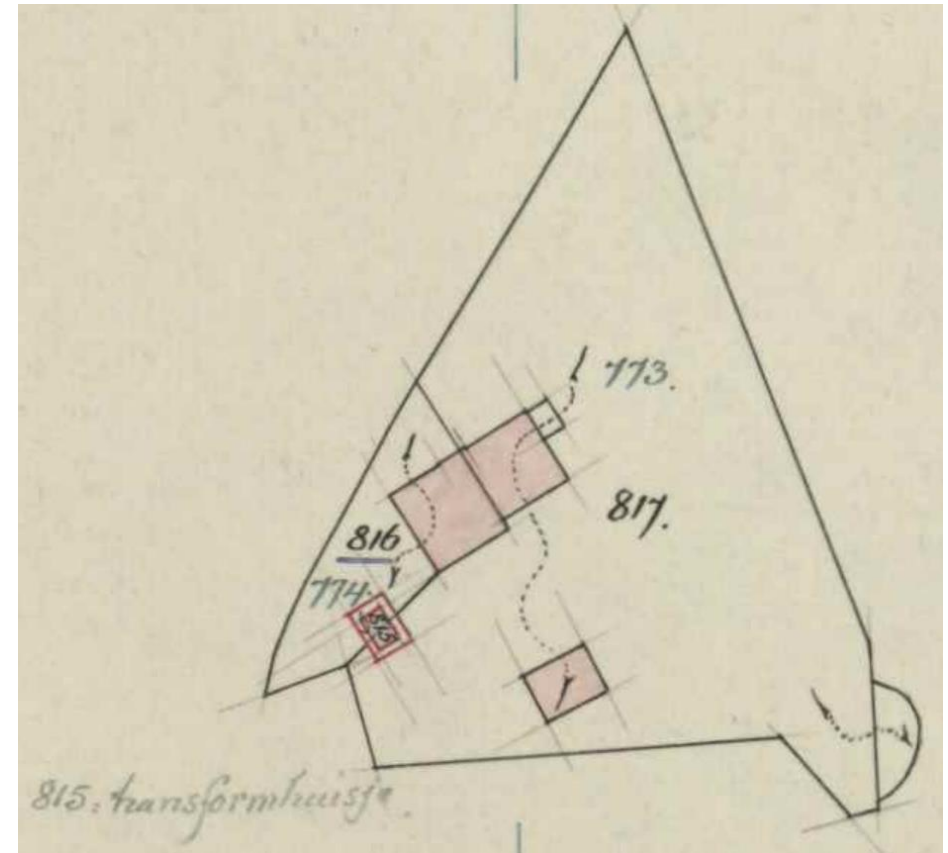
Kadastraal veldwerk A40 uit dienstjaar 1913. De boerderij wordt aangeduid als 'huis in afbraak'. Bron: Kadaster.

Kadastraal veldwerk A45 uit het dienstjaar 1914. Hier worden de nieuwe bouwdelen weergegeven. Aan de linkerzijde het 'gemeentehuis'. Het rechterdeel wordt als 'huis' weergegeven. Aan de onderzijde de 'Schoor'. Bron: Kadaster.

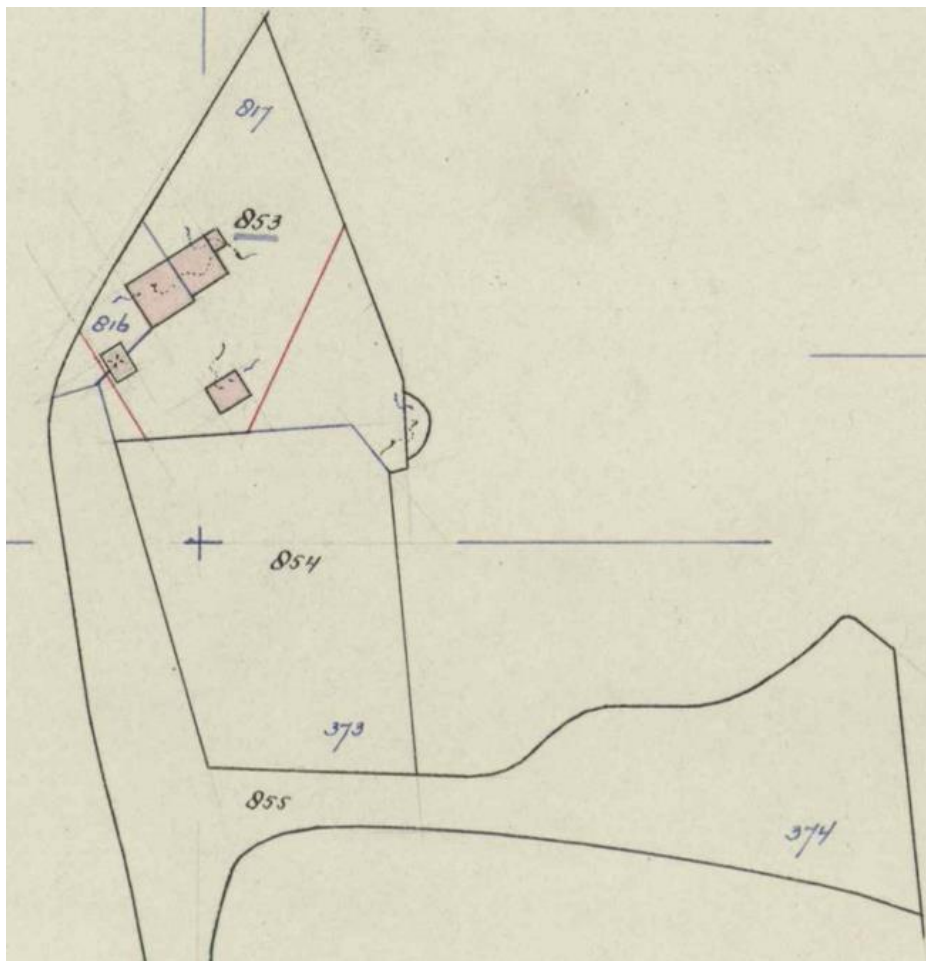

Kadastrale hulppkaart A114 d.d. juli 1913. Het nieuw gemeentehuis is over de oude bebouwing geprojecteerd. Het perceel 740 werd nu weer in de twee percelen 773 en 774 gesplitst. Bron: Kadaster.

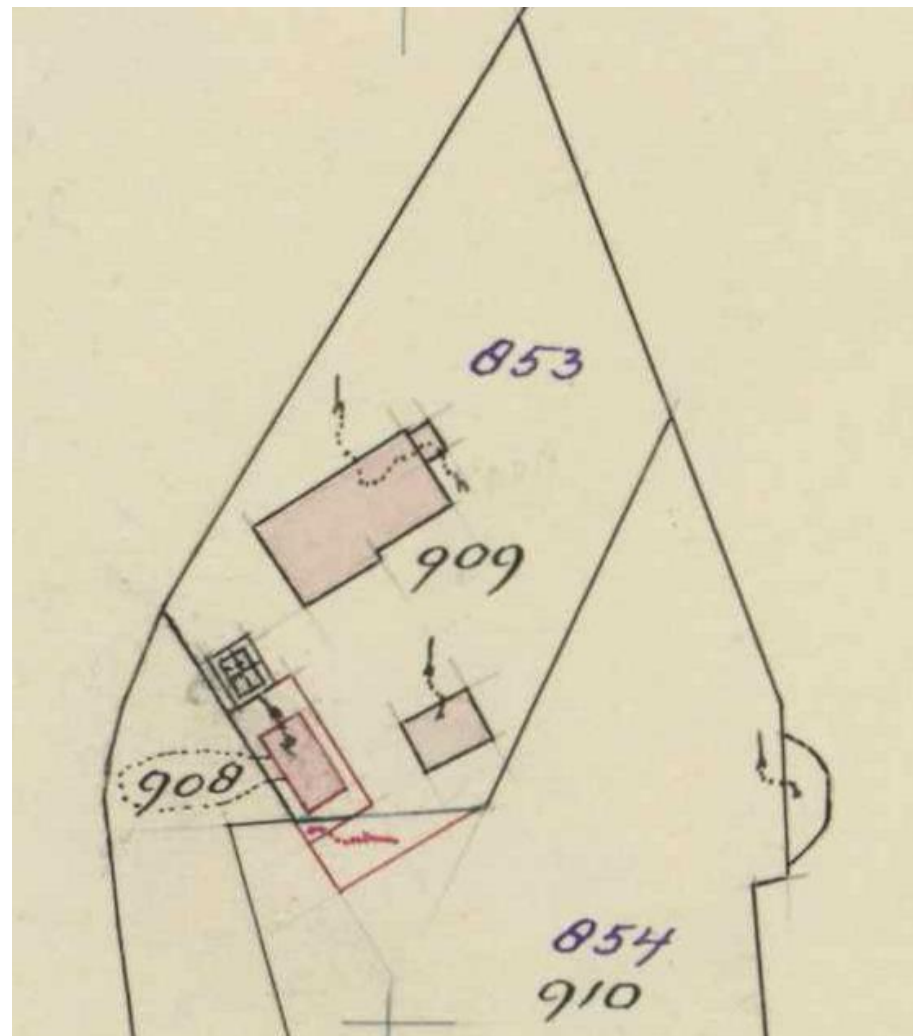

Kadastrale hulppkaart A136 d.d. juni 1928. Hier werd de bouw van het elektriciteitshuisje weergegeven. Bron: Kadaster.

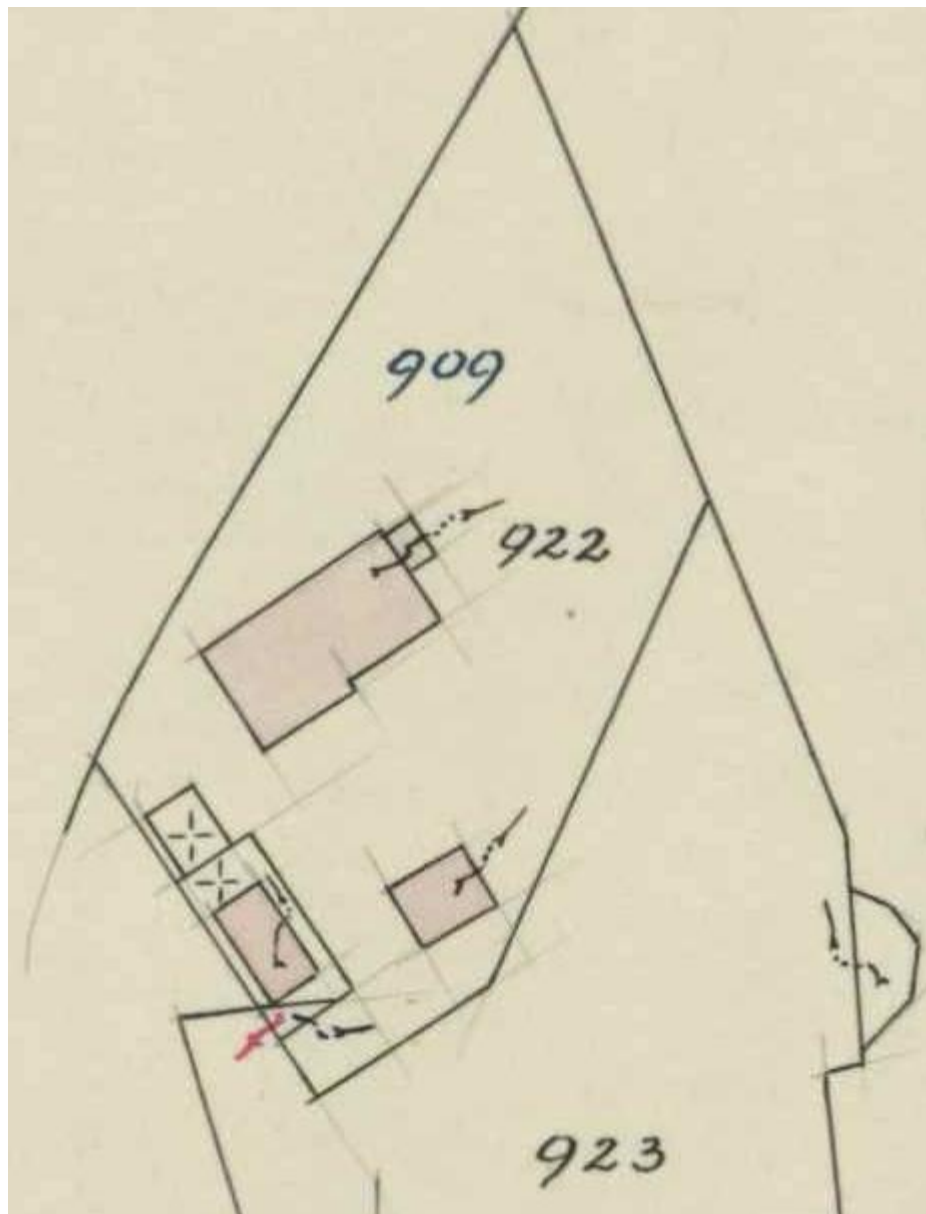

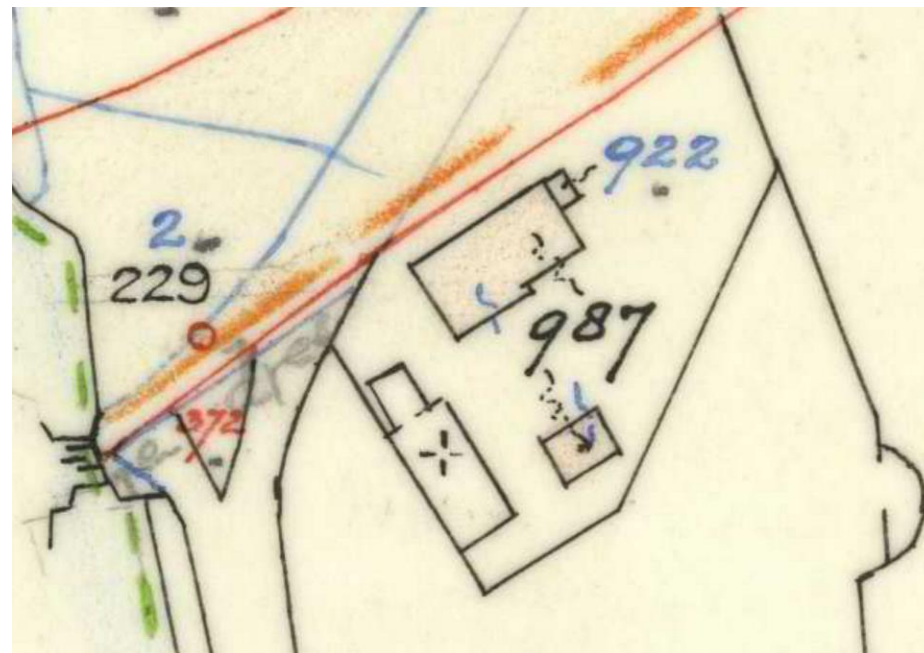
Kadastrale hulpkaart A146 d.d. mei 1945. De zuidoosthoek van het perceel werd samengevoegd met het ten zuiden gelegen bosperceel onder het nieuwe nummer 854. Bron: Kadaster.

Kadastrale hulpkaart A157 d.d. oktober 1956. De loods van Gemeentewerken werd toegevoegd. Daarvoor werd de perceelgrens iets verlegd. Bron: Kadaster.

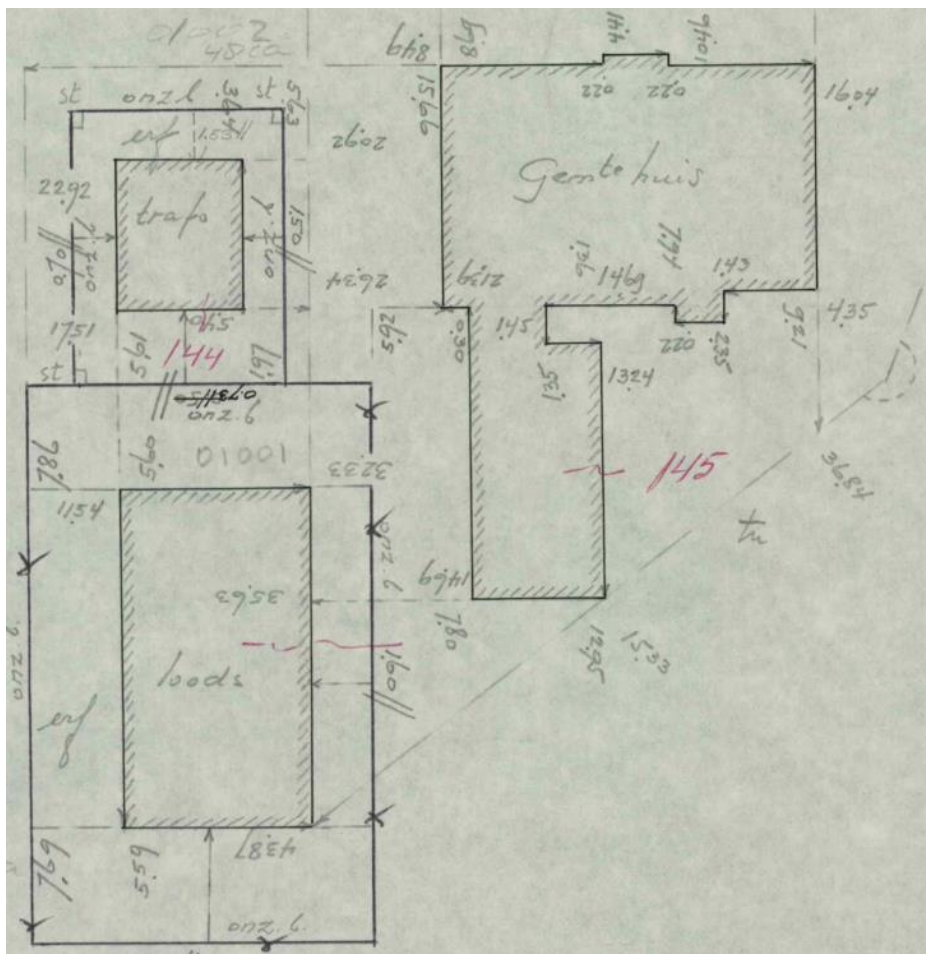

Deze hulpkaart A161 d.d. februari 1957 geeft nagenoeg dezelfde opzet weer, maar nu met het nieuwe perceelnummer 922. Bron: Kadaster.

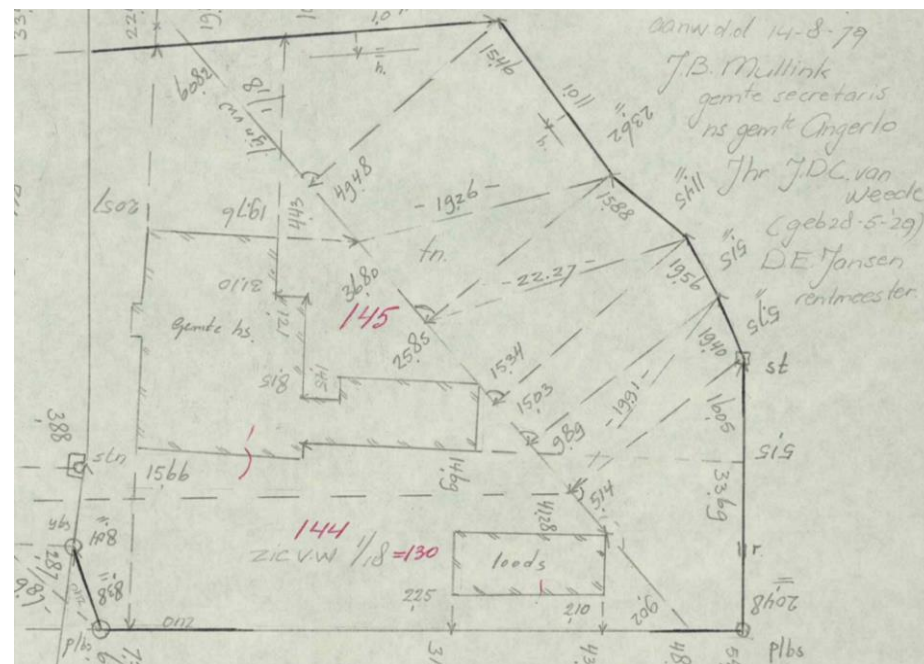

Kadastrale hulpkaart A172 uit dienstjaar 1967. T.b.v. de verlegging van de Bingerdenseweg werd de noordzijde van het perceel afgesplitst. Bron: Kadaster.

Hierna vond een ruilverkaveling plaats. Het perceel wijzigde niet, maar kreeg het nieuwe (huidige) nummer H145. Hierna zijn nog wel veldwerken aangetroffen, maar hulpkaarten ontbreken in de archiefviewer van het Kadaster. Een eerste veldwerk d.d. septebmer 1974 toont de uitbreiding met een archiefruimte. Op dat moment wordt een kleine uitbouw naast het trappenhuis weergegeven. Het laatste veldwerk dateert uit 1979. Op dat moment is de kleine uitbouw verdwenen.

Kadastraal veldwerk H130 d.d. september 1974. Hierop werd de aanbouw van het archief vastgelegd. Naast het trappenhuis is dan een kleine uitbouw aanwezig. Bron: Kadaster.

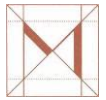
Kadastraal veldwerk H129 d.d. juni/augustus 1979. De uitbouw naast het trappenhuis is nu weer verdwenen. Bron: Kadaster.

2.4 BESTEK VAN HET GEMEENTEHUIS IN 1912

Bouwtekeningen van de bouw in 1912 ontbreken. Wel werd het oorspronkelijke bestek aangetroffen. Dit was in juni 1912 opgesteld door architect W. Honig. Dit bestek geeft ook interessante informatie over het oorspronkelijke gebouw. De aanbesteding vond plaats op 27 juni. Het betrof: ‘Het Amoveeren van het bestaande en het bouwen van een Gemeentehuis annex een Koffiehuis met stalling enz.’. Op woensdag 19 juni vond nog een aanwijzing plaats.

Uit de beschrijvingen in het bestek zijn de volgende punten te lezen:

De vloer van het nieuwe gebouw kwam 40 cm hoger te liggen dan de bestaande vloer. Het peil van de stalling zou op het niveau van het terrein komen te liggen.

De afbraak betrof het *‘geheele gebouw met stalling en privaatput uitgezonderd de kelder’*. De bestaande kelders bleven dus behouden en zijn nog altijd aanwezig onder de linker voorhoek van het gebouw. Dat verklaart ook de licht gedraaide ligging en de wat vreemde toegang.

Her te gebruiken onderdelen

Vervolgens noemt het bestek een groot aantal zaken die moeten worden hergebruikt en op welke plaats:

Stenen: aan funderingen, voor keldermuren, als achterwerkers van de ‘buiten spouwmuren’, voor buitenmuren die worden behangen, voor privaatputten, voor troggewelven, voor ondervloeren en voor de vloer en muren van de stal.

Nog herbruikbare dakpannen moesten voor de stal worden hergebruikt.

De balken boven de oude secretarie en de balken boven de stallen dienden als vloerribben te worden hergebruikt. De balken boven het koffiehuis met woonkamers moesten worden hergebruikt voor zoldervloeren, voor de vloer van de secretarie, boven de secretarie en voor de vloeren onder houtgranietvloeren.

Er dienden veertien kozijnen met binnendeuren te worden hergebruikt voor de woning- en zolderkamer (hier lijkt sprake van slechts één kamer).

Verder te herplaatsen: twee pompen, de onderste trap in de woning, de keldertrap met leuningen, drie schoorsteendeuren of kleppen op de zolder, een buitendeurkozijn in de keuken, zes raamkozijnen in de keuken, bordes raadzaal, raadzaal en zitkamer. Twee stel dubbele kastdeuren, een kelderkozijn met diefijzers, de deur van de varkensstal, drie staldeuren, de inrijdeuren, het varkenshok, de paardenbakken met ruiven en kleppen, de hooikistdeksel en de rembalken en battings voor de stal.

Van al deze onderdelen zijn in de huidige situatie alleen de zes raamkozijnen nog herkenbaar. Omdat de balken alleen voor de begane grondvloer werden gebruikt zijn geen duidelijke sporen van hergebruik aangetroffen.

Bouwvolgorde

Ook over de bouwvolgorde gaf het bestek aanwijzingen. Het *‘achterhuis met logement’* moesten het eerst worden afgebroken. Vervolgens diende de stalling het eerst te worden opgebouwd, waarna een deel moest worden ingericht als tijdelijk verblijf voor de Secretaris. Hiervoor moest een tijdelijke vloer op regels worden aangebracht.

Verderop in het bestek werd vermeld dat het werk aan het gemeentehuis op 1 november 1912 diende te worden opgeleverd. Alle overige delen dienden op 1 januari 1913 gereed te zijn.

Materialen

Voor de ‘naamsteen’ boven de ingang diende Oberkirchener zandsteen te worden toegepast.

Voor enkele binnenmuren dienden betonsteen van 22 x 11 x 6 cm te worden verwerkt. De muren op de zolder moesten van 'vulcanische drijfsteen' worden gemaakt. De muren van de 'brandkluis' moesten van klinkers en vuurvaste steen worden gemetseld.

Het dak moest worden voorzien van 'blauwe, platte eenkleurige pannen' met bijpassende vorsten in 'gekleurde' portlandcement.

De schoorstenen moesten worden 'ingericht' voor marmeren mantels, open schouwen en een keukenschoorsteen. Verder hierover: *'voor schouwen te rekenen f 50,- voor kunstzandsteen. De pilasters van kleurige verblendsteen, waartusschen 12 m2 tegelbekleeding à f 4,- inkoop.'*

De nieuw te maken muren werden specifiek genoemd, evenals het hierboven te maken gewelf tussen ijzeren liggers. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de gewelven boven de overige kelderruimtes bewaard bleven.

In de keuken, gang, privaat van de woning en brandkluis dienden hard gebakken tegels te worden toegepast van f 4,- per m2. In de gangen en wc van het gemeente huis dienden tegels van f 5,- per m2. Naast de al eerder genoemde oude bakstenen dienden onder deze laatste vloeren ook nog een laag mondklinkers te worden toegepast. De veranda kreeg cementtegels van 30 x 30 cm.

De wanden van de privaten en de keukenschouw werden voorzien van witte tegels. Op de topgevel van de entreepartij moesten 'betonplaten' van 45 x 15 cm worden toegepast.

Hardsteen diende te worden toegepast voor de volgende onderdelen:

- 2 ballen op de stoep van 30 cm diameter
- 4 meter afdekband
- 1 stoepplaat van 230 x 170 cm bij de voordeur
- 1 trede van 230 x 13 cm bij de voordeur
- 2 neuten en een dorpel voor de voordeur
- 2 neuten en een dorpel voor de deur van de woning
- 2 neuten en een dorpel voor de keukendeur
- 4 schoorsteenmantels

Behalve de te betengelen buitenmuren moesten alle binnen- en buitenmuren worden beraapt met kalkmortel. De muren in de raadzaal, burgemeesterskamer, kamer van de secretaris, de keuken en de gelagkamer fijn over te berapen met fijn zand en de inwendige hoeken 'hol te bewerken'. Hier werd het pleister dus ook als glad zichtwerk uitgevoerd.

Overige muren in de gangen, keuken, gelagkamers, privaten, schoorstenen enz. *'af te pleisteren'*. Vermoedelijk betrof dit een iets minder gladde afwerking. Overige muren moesten worden afgewerkt met 'boerenpleister'.

De plafonds van de raadzaal, burgemeesterskamer en secretariskamer moesten worden uitgevoerd met een lijstindeling en geprofileerde plint. De *'twee kamers'* en gelagkamer kregen perklijsten en alle overige *'gangen, portiek, kamers, zolderkamers met schuin gedeelte enz. met vlakke plinten.'*

Tot slot werd vermeld: *'Alle stucadoorwerken helder wit op te leveren.'*

In de meeste ruimte bleven de 16 cm brede vloerdelen (3 cm dik) in het zicht. Hiervoor diende zoveel mogelijk uit het oude gebouw te worden hergebruikt. In de raadzaal, de burgemeesterskamer en de secretariskamer kwamen vloeren van houtgraniet à f 4,50 per m² naar keus van de directie.

Het bestek omschrijft al de nog aanwezige voordeur met halfronde bovendorpel en tussenstijlen met 'zijpanden' met roeden. De deur met inleglijsten uit te voeren in Slavonisch eikenhout. Op de deur diende een deurklopper te worden aangebracht.

Bij de buitendeur van de keuken diende een afdak te worden gemaakt. Later was hier een uitbouw aanwezig. Die uitbouw was dus niet volgens het oorspronkelijke plan en waarschijnlijk later tot stand gekomen.

Deuren dienden als paneeldeuren met inleglijsten en panelen van eternitplaten te worden uitgevoerd. De raadzaal met dubbele deuren. Alles te voorzien van architraven en kroonlijsten.

Op de verdieping dienden acht deuren te worden herplaatst.

In de kap dienden acht dakramen te worden geplaatst, waarvan twee van 165 cm breed en zes van 125 cm breed. Allen te voorzien van draairamen met roeden. De bovendorpels getoogd.

Voor de kelder werd een nieuwe grenen trap zonder stootborden gemaakt. Voor de zolder (verdieping) moesten twee bordestrappen worden gemaakt van vurenhout. De eerste trede uit te voeren als bloktrede. Voor de balusters werd een stelpost van f 0,35 per stuk

opgenomen. Hierbij wordt genoemd dat één trap zich boven de kelderingang bevindt.

Verder worden nog diverse kasten genoemd, een aanrecht, de uitvoering van de keuken schouw, privaten, kelderrekken en de veranda. Omdat deze onderdelen allen zijn verdwenen worden deze hier niet verder behandeld. Tot slot werden nog het nodige loodgieterswerk, smidswerk en glas-, verf- en behangwerk genoemd. Het glaswerk op de begane grond diende te worden uitgevoerd met 'wit Fransch glas, dubbele dikte'. De overige ramen van 'enkel wit glas'. De ramen van de publicatie-kastjes met rijtuigspiegelglas.

Het 'raam boven de kluis te bezetten met gekleurd glas-in-lood à 12,- de m².' Deze kluis bevond zich tegen de rechter zijgevel.

Kleuren voor het buitenwerk werden later opgegeven. Voor het binnenwerk werd een uitgebreide omschrijving gegeven: *'al het binnenhoutwerk, uitgezonderd de bekapping en vloeren en het houtwerk van de stalling, bij de 1e oplevering te gronden, te stoppen, te plamuren, in de verf te schuren en bij de eind-oplevering van het onderhoud alles in het gemeentehuis en woning bij te verven, dekkend over verven, hierna in waterkleursel imitatie-eikenhout te schilderen, waarna 1 maal lakken met Eng. flatting en daarna overlakken met copallak.'* Alle zichtwerk in het interieur werd dus uitgevoerd met een eiken houtimitatie.

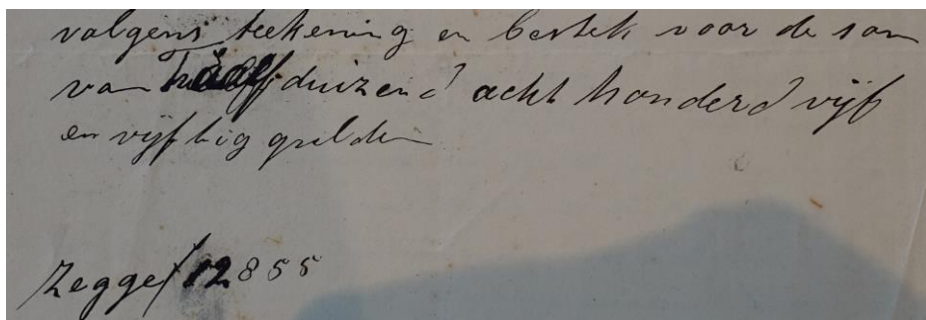
De knop van de in drie kleuren te schilderen vlaggestok moest worden verguld met dukatengoud op goudverf. Alle betengelingen moesten worden bespannen met *'best Engelberger linnen, 1^e soort.'* Daarna te beplakken met papier.

2.5 BOUW VAN HET GEMEENTEHUIS

Op 27 juni 1912 werd een proces-verbaal van de aanbesteding opgesteld. Laagste inschrijver waren V. Leeming en Baring uit Velp voor f. 11.233. Tweede was Frederik Aalbers uit Gendringen voor f. 12.855.

Op 6 juli 1912 werd de opdracht gegund aan Frederik Aalbers voor het inschrijfbedrag.

Detail uit de inschrijfbrief van Aalbers. Bron: SALD, Stukken Gemeente Angerlo, nr. 687.

Op 20 januari 1913 werd het nieuwe gemeentehuis feestelijk in gebruik genomen.

Uit de uiteindelijke eindafrekening op 7 februari 1913 bleek dat de bouwkosten uitkwamen op f. 12.895,82. Een overschrijding van slechts f. 40,82.

2.6 LATERE WIJZIGINGEN

Tot 1939 bleef de linker voorkamer als gelagkamer in gebruik.⁵ Door de afgelegen locatie was het echter niet aantrekkelijk om het logement uit te baten. Pogingen in 1940 om een nieuwe uitbater te vinden strandden en in 1942 werd een gewijzigd erfpachtcontract gemaakt. Daarin werd het mogelijk om ook het linkerdeel van het pand als gemeentehuis te gebruiken. De naam en het uithangbord met de tekst 't Wapen van Bingerden moesten gehandhaafd blijven.⁶

In 1942 werd de vroegere gelagkamer toegankelijk gemaakt vanuit het gemeentehuis en als raadzaal in gebruik genomen. Er zullen daarbij enkele interne wijzigingen plaats hebben gevonden, maar gegevens hiervan ontbreken.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het gemeentehuis op 10 oktober 1944 in beslag genomen door de Organisation todt. Deze verrichte grondwerkzaamheden langs de IJssel. Tijdens deze bezetting bood boerderij Kroonestein opnieuw onderdak aan het gemeentehuis.⁷

In 1948 en 1949 vond een grotere verbouwing plaats, waarbij schade werd hersteld en het gebouw weer aan de toenmalige eisen voldeed. De plaquette in de vestibule herinnert nog aan deze verbouwing.

Een plan in 1957, om het gemeentehuis naar de dorpskern van Angerlo te verhuizen vond geen doorgang.⁸

---

⁵ Bron: Roos (1995), p. 32.

⁶ Idem

⁷ Idem

⁸ Bron: Roos (1995), p. 33.

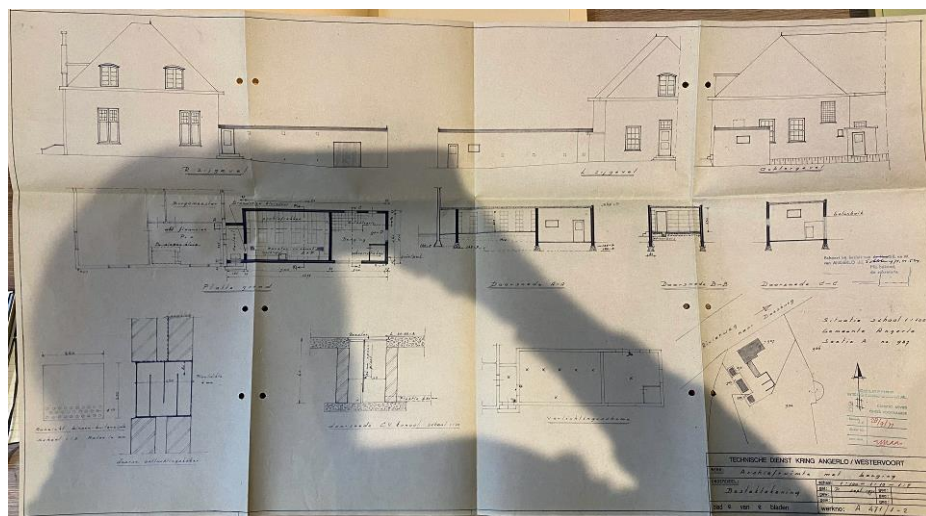

Helaas ontbreken bouwtekeningen van de oorspronkelijke bouw. Ook van de verbouwing in 1946 zijn geen bouwtekeningen aangetroffen. De eerste tekeningen dateren derhalve pas van de uitbreiding met een archiefruimte in 1971.

2.6.1 Uitbreiding met archief in 1971

In september 1971 werd door de Technische Dienst Kring Angerlo / Westervoort een plan gemaakt voor uitbreiding van het gemeentehuis met een archiefruimte met berging.

De tekening geeft beperkte informatie over het bestaande gebouw. Aan de achtergevel blijkt op dat moment al een kleine aanbouw aanwezig te zijn voor de keukendeur naast het trappenhuis. Onder het glas-inloodraam van het trappenhuis is nog een klein venstertje zichtbaar, mogelijk een toiletvenster.

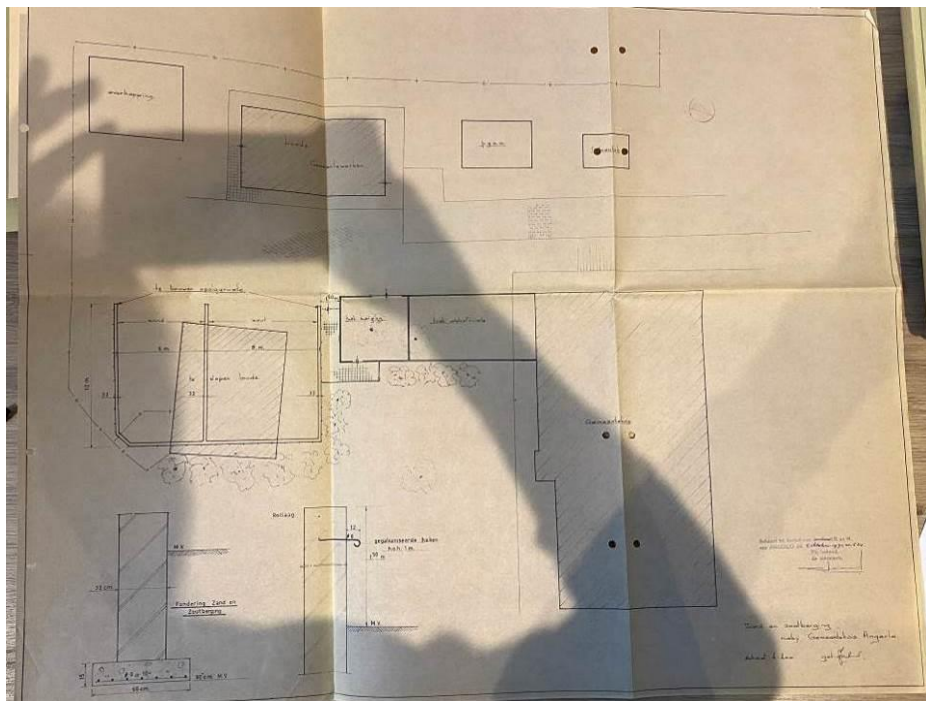

Bouwtekening d.d. september 1971 t.b.v. uitbreiding met een archiefruimte met berging.
Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

Op de slechts deels weergegeven plattegrond van de begane grond staan naast de rechter zijgevel de gestippelde contouren van de te slopen kluis. Hier bevond zich de ruimte van de afdeling financiën. Tussen deze ruimte en het trappenhuis bevond zich tegen de achtergevel de kamer van de burgemeester.

In datzelfde jaar werd direct achter het nieuwe archief een zand- en zoutberging aangelegd. Deze bestond uit ca. anderhalve meter hoge keermuren van 33 cm dik. De toegang bevond zich aan de westzijde. De twee vakken waren gescheiden door een tussenmuur. Voor de bouw van de zand- en zoutberging werd een bestaande 'loods' gesloopt.

Achter de omstreeks 1956 gebouwde loods van gemeentewerken wordt op de situatietekening nog een 'overkapping' weergegeven.

Plan uit 1971 voor de bouw van een zand- en zoutberg. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

2.6.2 Verbouwing 1977

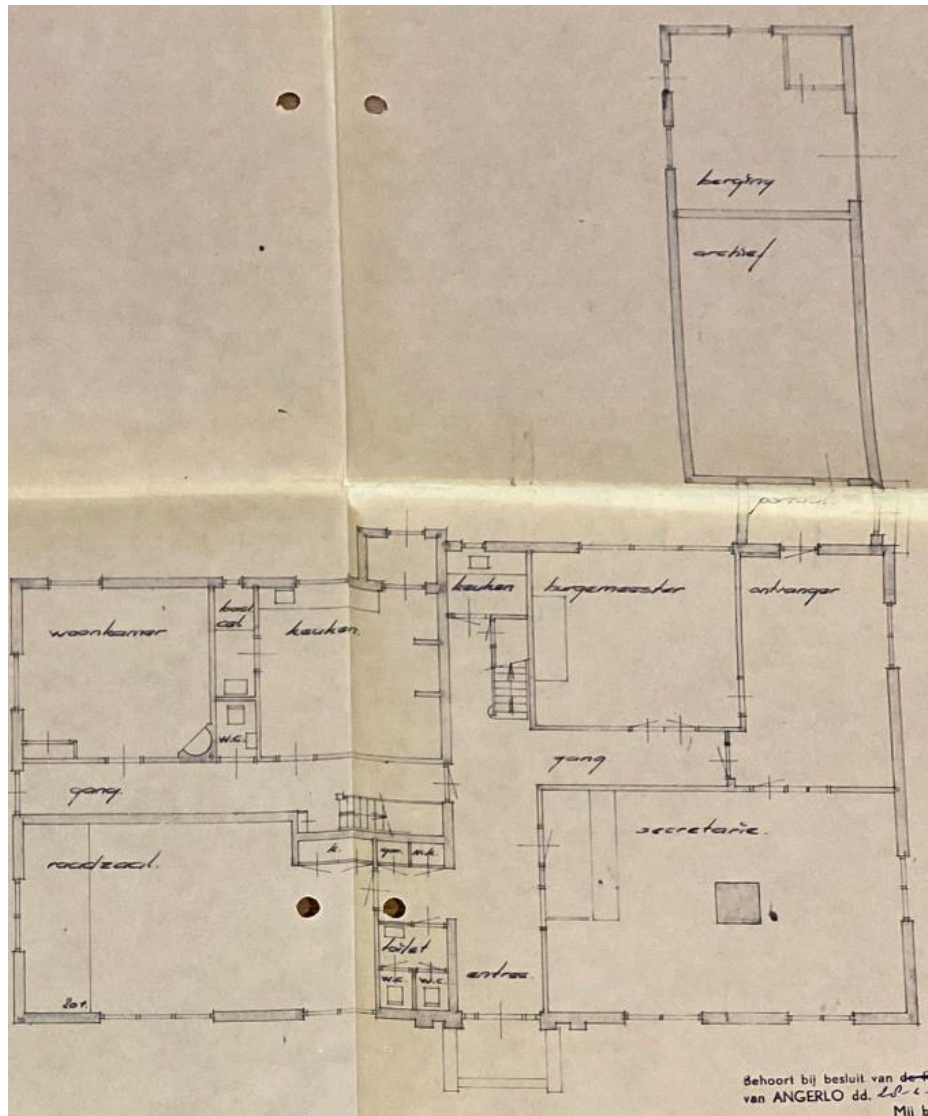
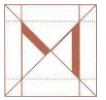
In 1977 werd door de Technische dienst kring Angerlo / Westervoort een plan gemaakt voor een interne verbouwing van het gemeentehuis. De tekeningen van de bestaande situatie geven het vroegste beeld van de indeling en het gebruik van het gebouw. Op dat moment was de vroegere gelagkamer (linker voorkamer) al als raadzaal in gebruik genomen. Hiervoor was, waarschijnlijk bij de verbouwing in 1949, een toiletgroep naast de hoofdtoegang aangelegd, met aansluitend een doorloop naar de raadzaal. Een vroegere toegang zal zich waarschijnlijk op de plaats van de huidige toegang hebben bevonden, maar die was in 1977 niet meer

aanwezig, zodat de woning bijna helemaal los van het gemeentehuis functioneerde.

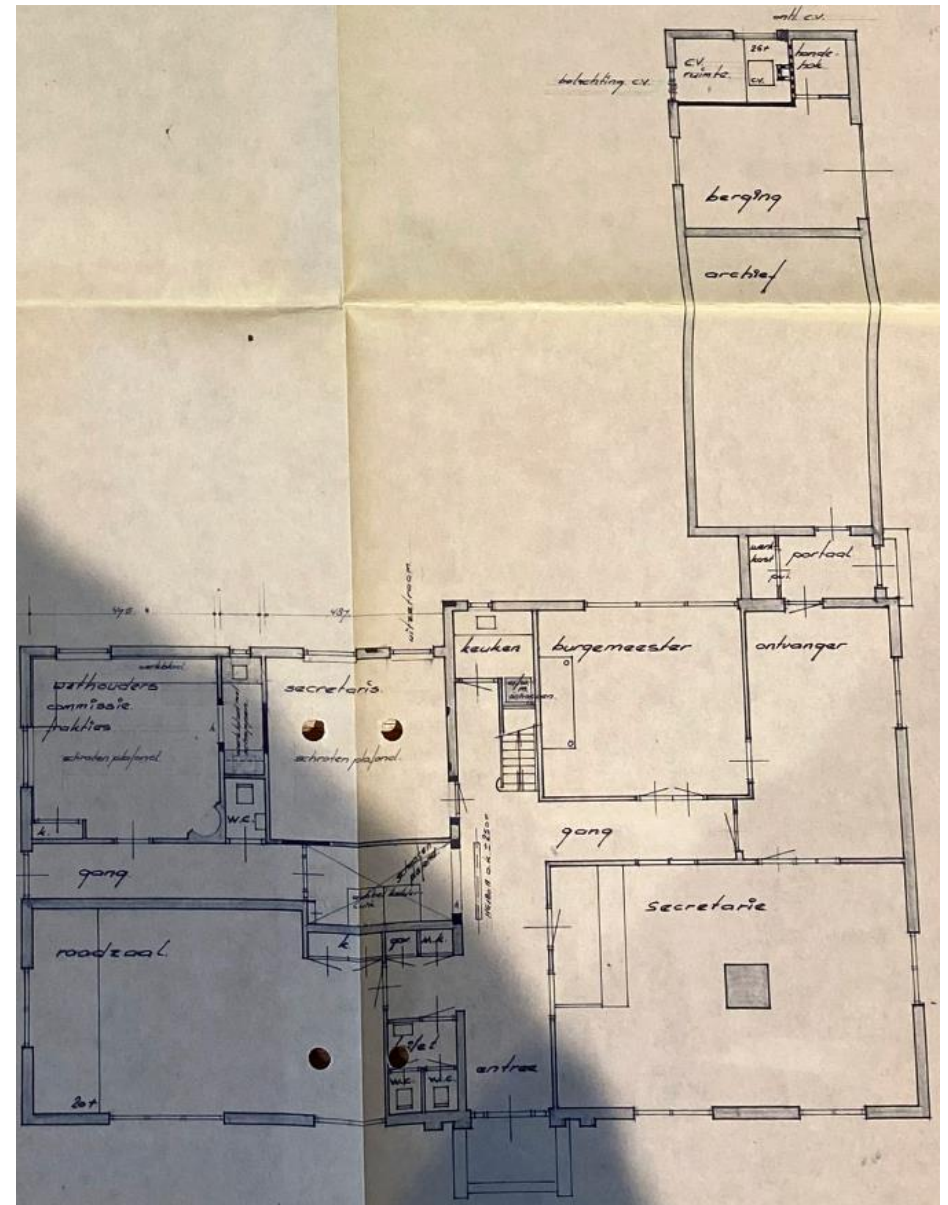
In het gemeentehuis bevond zich in 1977 onder het trapbordes een kleine keuken. In de rechter voorhoek bevond zich de secretarie, met midden in de ruimte het restant van waarschijnlijk twee schouwen. Op deze plaats zal dan ook een tussenmuur hebben gestaan. In de rechter achterhoek de kamer van de ontvanger. Tussen deze kamer en het trappenhuis de burgemeesterskamer.

Bij deze verbouwing werd de woning volledig bij het gemeentehuis gevoegd. Daarvoor werd de linker dwarsgang met een brede opening verbonden met de middengang van het gemeentehuis. De keuken van de woning kreeg nu een toegang vanaf de middengang en de eerdere toegang in de voorwand werd dicht gemaakt. De oorspronkelijke buitentoegang van de keuken, welke later binnen een portaal was komen te liggen, werd nu omgevormd tot een venster. Het latere portaal werd gesloopt.

Bestaande toestand begane grond d.d. 26-05-1977. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

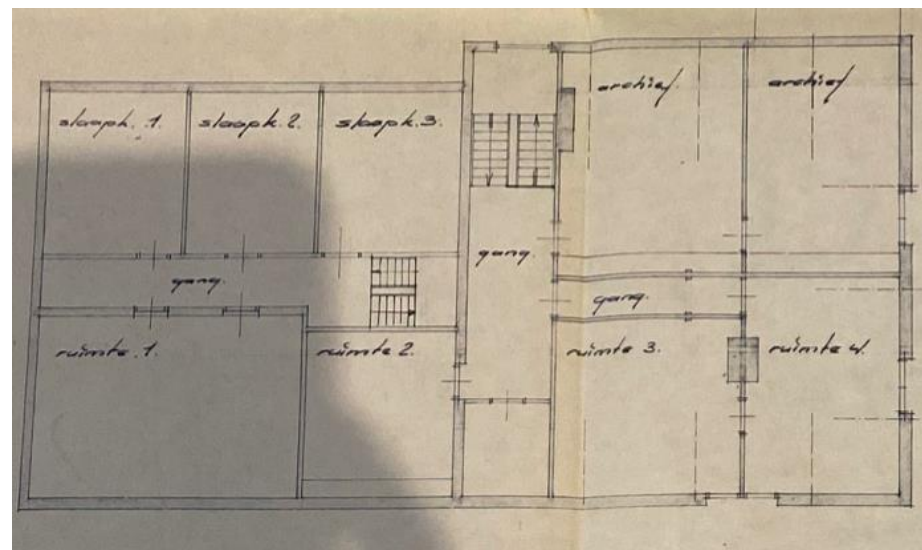
Gewijzigde situatie begane grond d.d. 26-05-1977. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

De vanuit de keuken toegankelijke badcel werd omgevormd tot een vanuit de linker achterkamer (wethouders-, commissie- en fractiekamer) toegankelijke werkplek. De trap van de woning kwam te vervallen.

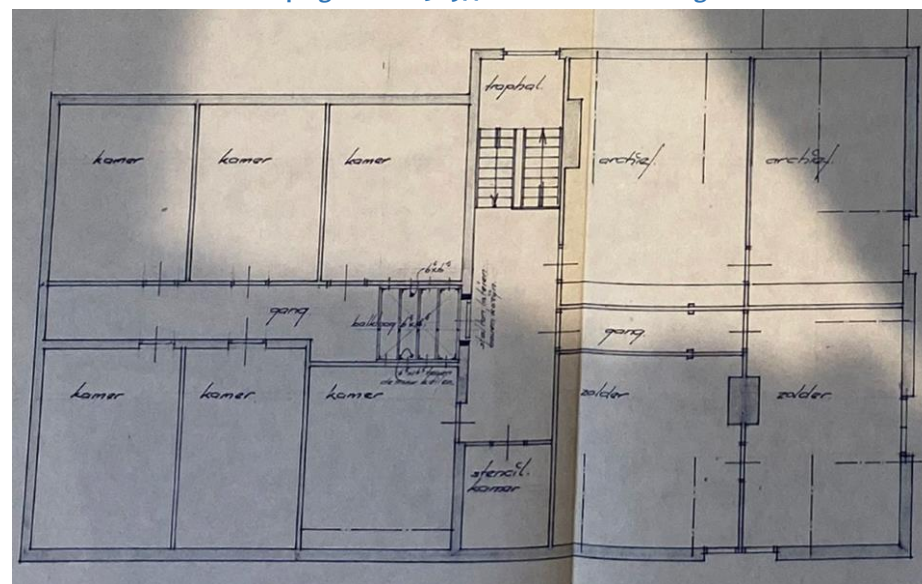
Binnen het rechter deel van de begane grond werd een extra pui in de achterwand van de secretarie toegevoegd. In de hal van het archief werd een werkkast gemaakt.

Van de verdieping was het linker deel tot 1977 grotendeels in gebruik bij de woning. Dit betrof drie kamers aan de achterzijde en een grotere ruimte in de linker voorhoek. Alleen één kamer rechts, voor het trappenhuis was vanaf de middengang toegankelijk. Rechts van de middengang bevonden zich aan de achterzijde twee archiefruimtes. Aan de voorzijde twee onbenoemde ruimtes met daartussen het rookkanaal.

Bij deze verbouwing kwam de bordestrap van de woning te vervallen. De dwarsgang werd toegankelijk gemaakt vanaf de middengang. Verder bleef de gehele indeling ongewijzigd.

Bestaande toestand verdieping d.d. 26-05-1977. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

Gewijzigde situatie verdieping d.d. 26-05-1977. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

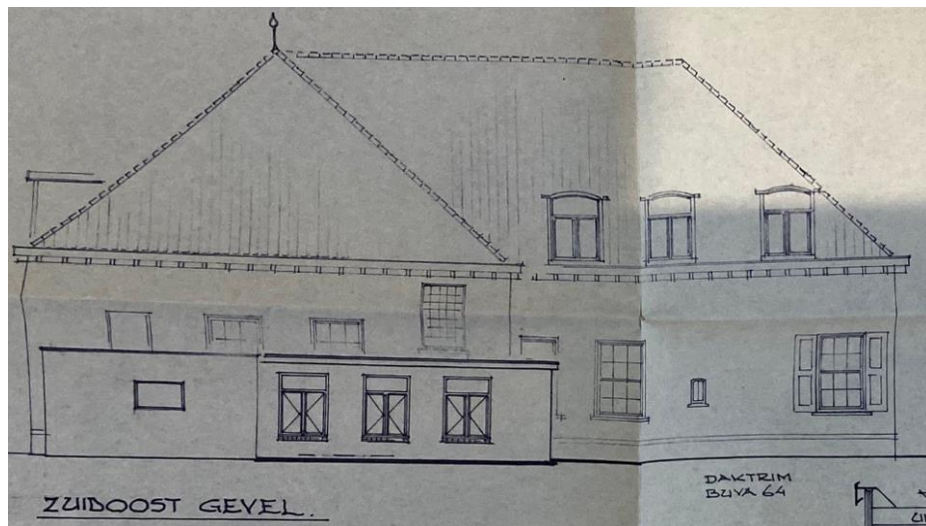

2.6.3 Uitbreidingen in 1985, 1999 en 2001

Na de renovatie van het interieur van de historische voorbouw in 1977 vonden verschillende grote uitbreidingen aan de achterzijde van het gebouw plaats.

Uitbreiding 1985

In oktober 1985 werd door de Technische Dienst Kring Angerlo-Westervoort een plan gemaakt voor een uitbreiding achter de historische voorbouw. De uitbreiding werd toegankelijk gemaakt via de keuken onder het bordes van de hoofdtrap. Het betrof een zeer eenvoudig bouwdeel met gemetselde gevels en een platdak met sobere dakrand. Die opzet is thans nog herkenbaar in de aan de binnentuin grenzende voorgevel.

Overzicht achtergevel op de bouwtekening d.d. 17-10-1985. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

Overzicht linker zijgevel op de bouwtekening d.d. 17-10-1985. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

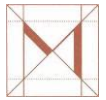
Uitbreiding 1999

Vanaf 1995 werden plannen gemaakt voor een volgende uitbreiding. De plannen werden nu uitgewerkt door Gemeentewerken van de gemeente Angerlo. De laatste gewijzigde versie van de tekeningen dateert uit juli 1999. De uitbreiding betrof de toevoeging van een half rond bouwdeel aan de linkerkant van de uitbreiding uit 1985. In het nieuwe bouwdeel werd de kantine gehuisvest. Tevens kreeg het bouwdeel uit 1985 een nieuwe indeling.

Binnen de historische voorbouw werd op de begane grond een raam tussen de middengang de afdeling Algemene Zaken (eerder Secretarie) dichtgemetseld. Aansluitend werd een balieruimte gerealiseerd.

Van de kamer, direct rechts van het trappenhuis werd een dwarsgang afgescheiden met een aansluiting op de middengang. De eerder dwarsgang en de verdeling in twee zolderruimtes aan de voorzijde van het rechter gedeelte kwam te vervallen t.b.v. een grote ongedeelde ruimte voor de afdeling Financiële zaken.

Uitbreiding 2001

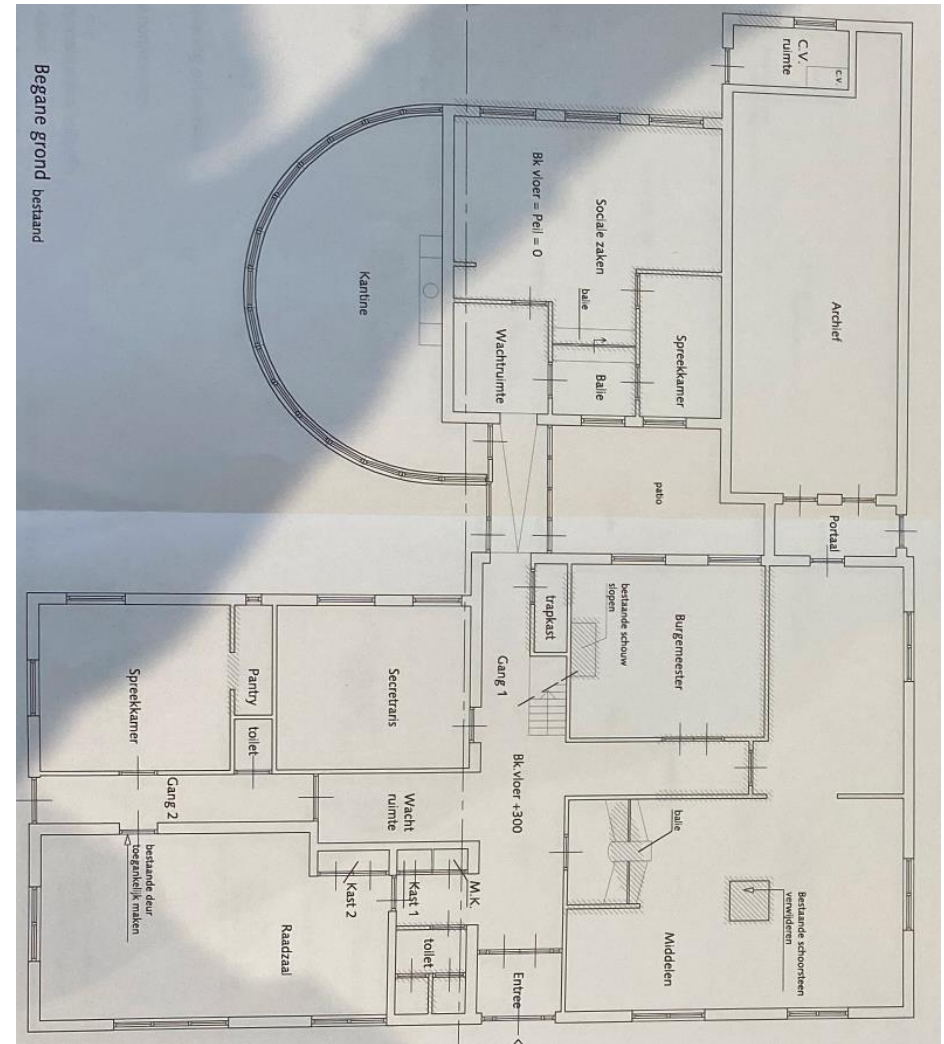
In 2001 vond een laatste uitbreiding van het complex plaats. Dit betrof een rechthoekig deel aan de achterzijde van de uitbreiding uit 1985. Het plan werd gemaakt door Rooding Architectuur en Bouwadvies uit Ellecom.

Naast deze uitbreiding vonden ook in de bestaande delen de nodige veranderingen plaats. Op de tekeningen bestaande situatie werden de nodige te slopen delen gearceerd weergegeven, maar een deel daarvan bleef ongewijzigd.

Op de begane grond werd het grootste deel van de indeling in het rechter gedeelte verwijderd, zodat hier een grote ongedeelde ruimte ontstond. Aan de linkerzijde werden twee toiletten omgevormd tot één toilet. Binnen de raadzaal werd een vouwwand geplaatst.

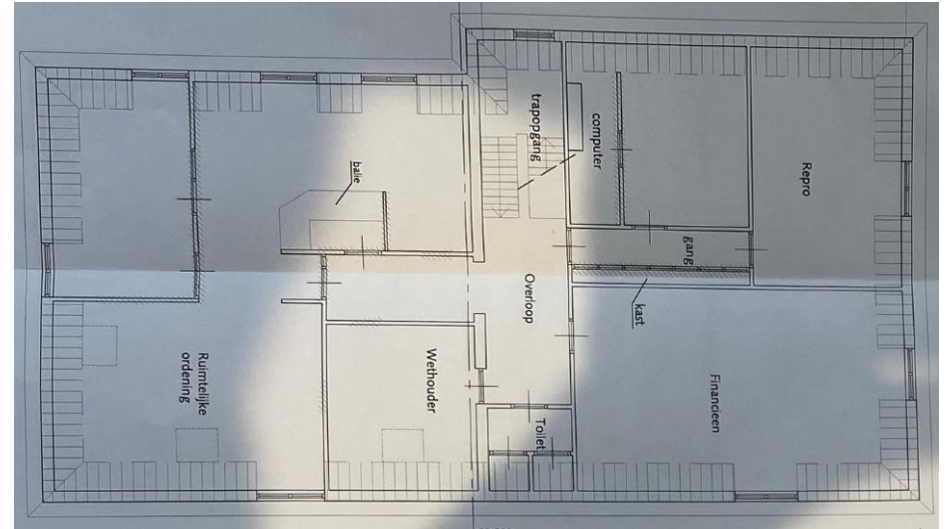
Op de verdieping werd in het linker gedeelte de kamer in de linker achterhoek verwijderd. In de voor- en achterwand van de dwarsgang en in de linker wand van de kamer, links van de toiletgroep werden nieuwe deuropeningen gerealiseerd.

In het rechter gedeelte werd de dwarsgang verbreed en de voorste ruimte werd weer opgedeeld in twee kamers. Daarbij werd ook de thans aanwezige wand met glas-in-lood geplaatst. In de dakvlakken werden verschillende grote dakramen toegevoegd.

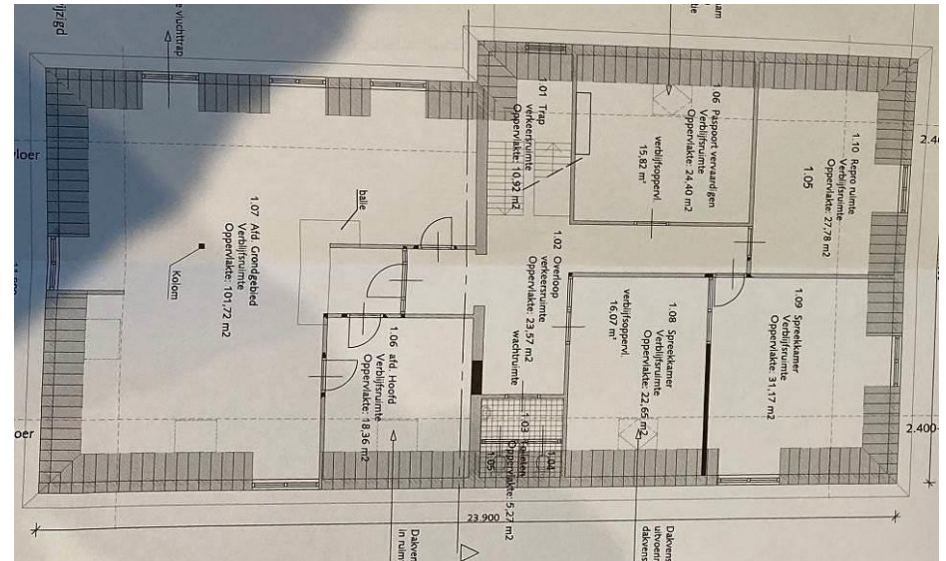

Begane grond bestaande situatie d.d. 20-07-2001. De te slopen delen zijn gearceerd weergegeven. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

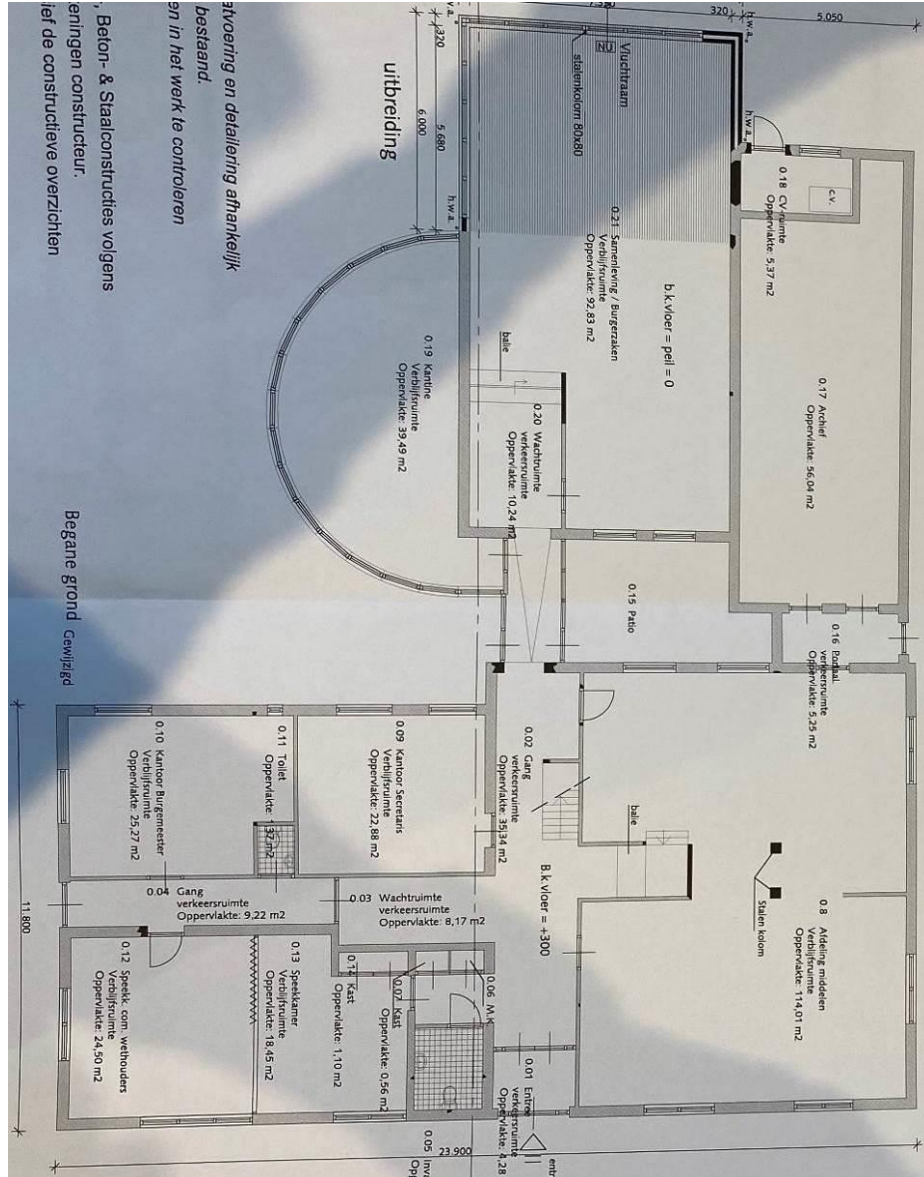

Plattegrond verdieping, bestaande situatie d.d. 20-07-2001. De te slopen delen zijn gearceerd weergegeven. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

Plattegrond gewijzigde situatie van de verdieping d.d. 20-07-2001. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

Plattegrond begane grond, gewijzigd d.d. 20-07-2001. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

Met deze verbouwing was grotendeels de huidige situatie ontstaan. Alleen op de verdieping werd in de kamer, rechts van het trappenhuis nog een wand toegevoegd. Het enkele grote dakraam werd hier mogelijk later nog vervangen door de huidige twee kleinere dakramen. Het is echter niet uitgesloten dat dit meteen in 2001 ook al plaats heeft gevonden in afwijking van de tekeningen.

Sinds 2005 is de gemeente Angerlo onderdeel van de gemeente Zevenaar en kwam de functie van het voormalig gemeentehuis geleidelijk te vervallen. Het gebouw fungeerde nog vier jaar als dependance. Het gebouw is de laatste jaren antikraak bewoond geweest.

Nadat in 2021 een brand binnen het rechter gedeelte plaatsvond werden daar alle afwerkingen en hier aanwezige jongere wanden gesloopt. Daarmee werden nagenoeg alle sporen van een oorspronkelijke indeling en opzet onherkenbaar.

2.7 HISTORISCHE AFBEELDINGEN

Van het gebouw is slechts een beperkt aantal historische foto's bekend en hoofdzakelijk van het exterieur.

Een vroegste foto geeft Klein Bingerden, ook dan al als gemeentehuis in gebruik, weer voor de vernieuwing in 1912. De foto toont de voorgevel van het gebouw met een L-vormige plattegrond. Een schoorsteen achter de nok van de voorbouw toont de plaats van de nok van het achterhuis. Ook dit gebouw had een opzet met midden boven de voorgevel een dakhuis. Op de voorgevel tonen de gevelankers de datering 'A.O. 1734'. Die datering zal waarschijnlijk behoren bij de boerderij met een rechthoekig

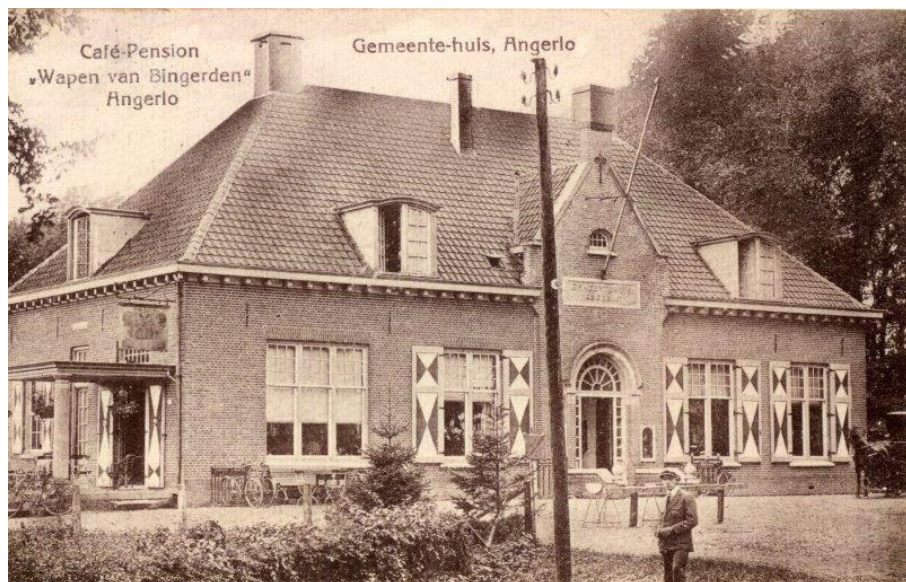
grondplan, zoals de kadastrale kaarten dat vóór 1852 tonen. Gezien de symmetrische opzet met allemaal identieke vensters met schuiframen moet de op deze foto zichtbare voorgevel zeer ingrijpend zijn verbouwd. Of het gebouw in 1852 al deze opzet kreeg is de vraag. De opzet met gepleisterde gevels en vermoedelijk in schoon metselwerk uitgevoerde plinten lijkt eerder te dateren omstreeks 1900. De schuiframen met ijzeren roeden werden in 1912 herplaatst in het huidige gebouw.

Foto van de voorganger van het voormalig gemeentehuis. Hierin was sinds ca. 1845 het gemeentehuis gehuisvest. Bron: Liemers Verleden.

De twee vroegste foto's van het vernieuwde gemeentehuis dateren waarschijnlijk kort na de bouw. De ansichtkaarten tonen het gebouw in zijn oorspronkelijke opzet. Links nog de veranda met een dak op twee zuilen. Tussen de zuilen een klein trapje. Op de nokeinden forse schoorstenen. Daarnaast op het voordakvlak nog een dunnere

schoorsteen. De drie rechter vensters in de voorgevel hebben allen luiken. De dakkapellen hebben naar binnen draaiende ramen met een roedenverdeling. Het voorterrein is met grind verhard.

Ansichtkaart van het 'nieuwe' gebouw in 1913. Rechts het gemeentehuis. Links Café-Pension 'Wapen van Bingerden'. Bron: Liemers Verleden.

Het gemeentebestuur bij de voerbakken voor het vernieuwde gemeentehuis in 1913. Bron: De Roos (1995), oorspronkelijk geplaatst in weekblad 'De Prins'.

Afb. pagina 29: Deze briefkaart uit 1916 geeft een mooi overzicht van het oorspronkelijke complex. Achter de voorbouw is ook de bij het café-pension behorende stalling herkenbaar. Bron: Bonte (2004)

Het inmiddels verdwenen uithangbord van het 'Wapen van Bingerden' aan de linker zijgevel. Bron: Bonte (2004)

Ongedateerde foto, waarschijnlijk rond het midden van de twintigste eeuw. Op het voorplein zijn dan muren met hekken geplaatst. Bron: De Roos (1995), p. 32.

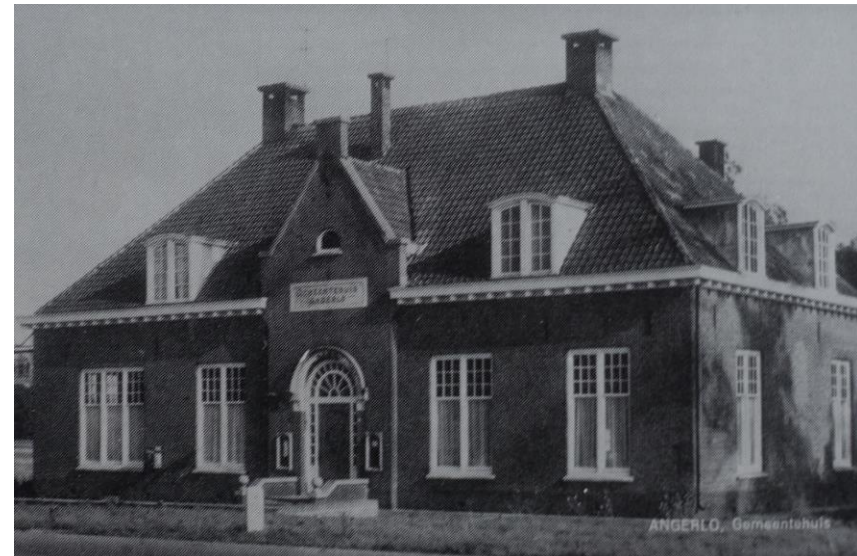
Foto van de rechterzijde van het gemeentehuis. In de zijgevel is dan nog het in het bestek genoemde rondboogvenster met glas-in-lood aanwezig dat in het bestek werd genoemd. Daaronder waarschijnlijk een vitrine voor publicaties. Bron: Van der Linde (1990), p. 5.

Overzicht voorzijde van het gemeentehuis, met ook hier doorlopend hekwerk. Bron: De Roos (1995)

Foto van het gemeentepersoneel in 1947. Hierop is ook al het huidige voordeurkozijn met opmerkelijke detaillering zichtbaar. Bron: Van der Linde, p. 11.

Het gemeentehuis in 1964. De luiken zijn verdwenen en het venster in de rechter zijgevel is dichtgemetseld. Bron: Van der Linde (1990), p. 8.

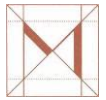

Foto van gemeenteontvanger dhr. Beekman (L) en dhr. Soethof. De foto geeft een beperkte indruk van het interieur van het gebouw. Bron: Van der Linde (1990), p. 9.

Het gemeentehuis in 1995. Het bordes voor het gemeentehuis is dan inmiddels vervangen. De luiken zijn verdwenen en de ramen van de dakkapellen zijn vervangen. Ook zijn de schoorstenen niet meer aanwezig. Bron: De Roos (1995), p. 32.

Mooi beeld van het rond 1985 in de bestrating voor het gemeentehuis ingelegde gemeentewapen. Bron: Bonte (2004).

2.8 ARCHITECT WILLEM HONIG

Willem Honig werd op 9 maart 1855 geboren in Koog aan de Zaan. Na het overlijden van zijn ouders werd hij vanaf 1865 ondergebracht in het doopsgezinde weeshuis. Hij werd opgeleid als timmerman en bezocht in Zaandam de Burgeravondschool. Om gezondheidsredenen (ws. astma) werd hij in 1874 door de regenten van het weeshuis naar Arnhem gestuurd, waar hij zijn opleiding voortzette.

Tijdens zijn dienstdienst bezocht hij de militaire tekenschool. Daarna ging hij als timmerman aan het werk bij de Arnhemse firma Looman. Van 1877 tot 1882 werkte hij in Duitsland. Hierna vestigde hij zich in Velp. Hij trouwde in 1884 te Beusichem met Sandrina Petronella Peinert. Het stel vestigde zich in Arnhem.

Vanaf 1885 was Honig in dienst van de gemeente. Hij ontwierp met J. Persijn de in 1889 in gebruik genomen kerk van de Doopsgezinde Gemeente aan de Weverstraat. In 1891 verhuisde het gezin naar Velp. Honig werd gemeenteopzichter van Rheden en maakte naam als architect. Hij was betrokken bij de oprichting van het Velpse ziekenhuis en werd in 1903 lid van de Vereeniging Algemeen Belang voor Velp en Rosendaal. In 1904 kwam hij in de gemeenteraad van Rheden.

In 1906-1907 ontwierp hij School II (tegenwoordig Dr. A. van Voorthuissenschool) aan de Schoolstraat in overgangsfunctie.

Als zelfstandig architect ontwierp hij villa's in deels ook door hemzelf ontwikkelde villaparken in Velp en omstreken.

Kort na 1900 richtte Honig zijn Eerste Velpse Cement-Steen en Tegelfabriek 'De Bijenkorf' op. Na verhuizing naar Rheden heette het bedrijf 'De Meteor'. Zij vervaardigden betonstenen, trottoirtegels en betonpalen.

Naast het bestuur van zijn betonfabriek bleef Honig actief als architect.

Willem Honig overleed op 18 september 1927 in Velp.

(Bron: Ontleend aan Vredenberg (2019), p. 111-112)

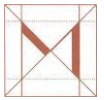

Willem Honig. Bron: Vredenberg (2019), p. 111.

Overbeeklaan 12 te Velp werd in 1902 door Willem Honig ontworpen. Bron: Vredenberg (2019), foto: Google Streetview.

Villa Welgelegen, Overbeeklaan 14 in Velp werd in 1903 door Willem Honig ontworpen als onderdeel van het villapark Overbeek. Bron: Vredenberg (2019), foto: Google Streetview.

Schoonenbergsingel 16 te Velp werd in 1912 door Willem Honig ontworpen. Bron: Vredenberg (2019), foto: Google Streetview.

2.9 GEMEENTEHUIZEN

De oude raadhuisen in de steden hadden naast een praktische functie ook een sterke representatieve functie. Het monumentale gebouw, meestal met een toren, moest de macht van het stadsbestuur duidelijk tonen. Hoe anders was dat bij de gemeentehuizen van de kleine plattelandsgemeentes. Meestal werd de zeer bescheiden gemeentelijke dienst ondergebracht in bestaande panden en ook dan nog vaak maar in

een deel van het gebouw. Van enige representativiteit was nauwelijks sprake. Groeide de gemeente en kwamen meer middelen beschikbaar, dan werd vaak voor een blokvormige tweelaags opzet gekozen.

Ook Angerlo kende tot 1912 geen speciaal voor de functie gebouwd gemeentehuis. De dienst was vanaf 1811 in boerderij Kroonesteijn ondergebracht en vanaf ca. 1845 in de voormalige boerderij Klein Bingerden, waarin tevens een café-logement was gehuisvest. Hoewel het gebouw na een ingrijpende verbouwing zeker een keurig onderkomen kan worden genoemd was de publieke functie als gemeentehuis niet herkenbaar.

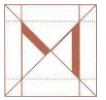
Ook het in 1912 naar ontwerp van Willem Honig gebouwde gemeentehuis was zeer bescheiden. Hoofdzakelijk een enigszins geaccentueerde entreepartij gaf het gebouw nog enige representativiteit. In het interieur was het gebouw van de nodige betimmeringen voorzien, maar van een bovengemiddelde luxe was zeker geen sprake.

Bijzonder was wel dat deze kleine gemeente er voor koos toch een nieuw, maar bescheiden gemeentehuis te bouwen. Niet door zijn opvallende rijkdom, maar juist door de bescheiden omvang en sobere karakter is dit gebouwtje tot een bijzondere verschijning.

Het in 1905-1906 naar ontwerp van J. London gebouwde gemeentehuis in Halfweg, gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude.

Het uit 1901 daterende voormalige gemeentehuis van Drachten. Deze blokvormige opzet was omstreeks 1900 populair voor gemeentehuizen. Bron: RCE, nr. OF-11509, foto: R. Jacobi ca. 1910-1935.

Bij dit bescheiden gemeentehuis van Lithoijen uit 1906 werd wel een karakteristiek bordes toegevoegd. Het gebouw huisvestte tevens de brandweerkazerne en gevangenis. Bron: Monumenten.nl

3 BESCHRIJVING

In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van de actuele verschijningsvorm van het gebouw. Waar mogelijk worden daarbij ook bouwhistorische bijzonderheden of dateringen weergegeven.

Voor de leesbaarheid zal hierna de naar de Bingerdensedeweg gerichte voorgevel als ‘noordgevel’ worden beschouwd.

3.1 LIGGING EN OMGEVING

Het voormalig gemeentehuis ligt ten zuiden van de Bingerdensedeweg (N338) tussen Angerlo in het oosten en Giesbeek in het westen. Ca. 200 meter westelijk van het voormalig gemeentehuis sluit de N336 richting Zevenaar aan op de Bingerdensedeweg.

Ter hoogte van het voormalig gemeentehuis ligt de Bingerdensedeweg dicht bij de hier sterk meanderende IJssel en over de dijk. Ten noorden van de Bingerdensedeweg sluiten de uiterwaarden aan op de weg. Iets verder oostelijk ligt hier het historische boerenerf Kroonenstein. Het hele gebied ten zuiden van de Bingerdensedeweg behoort tot het historische landgoed Bingerden. De oprijlaan tot het landgoed sluit direct ten westen van het voormalig gemeentehuis aan op de Bingerdensedeweg.

Recente topografische kaart, met centraal de locatie van het voormalige gemeentehuis (pijl). Bron: Topotijdreis.nl

Recente luchtfoto van het gebied rond het voormalige gemeentehuis. Linksonder kasteel Bingerden. Aan de bovenzijde boerderij Kroonenstein. Bron: Google Maps.

Recente luchtfoto van het voormalig gemeentehuis en directe omgeving. Links de oprijlaan van het landgoed Bingerden. Bron: Google Maps.

Het voormalig gemeentehuis bevindt zich op een min-of-meer rechthoekig perceel met afgeschuinde zuidoosthoek. Aan de west- en zuidzijde sluiten de bossen van het landgoed Bingerden direct aan op het terrein. Aan de

oostzijde en bij de afgeschuinde zuidoosthoek vormt een smallere singelstrook de afscheiding tussen het terrein en aansluitende akker welke tevens tot het grondgebied van het landgoed Bingerden behoort. Aan de noordzijde is goed zichtbaar dat de Bingerdeweg hier over de dijk loopt. Het terrein bij het voormalig gemeentehuis ligt duidelijk lager dan de weg en wordt ontsloten via twee toeritten, waarvan de westelijke aansluit op de oprijlaan van het landgoed. De langere oostelijke toerit sluit ter hoogte van boerderij Kroonenstijn aan op de doorgaande weg. Beide met asfalt verharde toeritten sluiten aan op een met baksteenklinkers in keperverband bestraat voorplein. Dit wordt aan de voorzijde begrensd door een aan beide uiteinden in zuidelijke richting omhoekende lage keermuur.

Direct ten westen van het voormalig gemeentehuis sluit het toegangspad tot de achterzijde van het terrein aan op de westelijke toerit. Ten westen van dit met baksteenklinkers in keperverband bestrate toegangspad bevinden zich tegen de westelijke perceelgrens achtereenvolgens van noord naar zuid een historische fietsenstalling, een elektriciteitshuisje van Liander (dit betreft een afzonderlijk perceel en valt buiten het onderzoeksgebied) en een schuur met pannengedekt zadeldak met overstekken.

Achter de zuidelijke uitbreiding (1971 en 1999) van het voormalig gemeentehuis ligt nog een bestraat terreingedeelte. De zuidoosthoek en oostzijde van het terrein bestaan uit een gazon met een heesterzone langs de achtergevel van het historische noordelijke deel van het voormalig gemeentehuis. Langs deze zijde van het voormalig gemeentehuis loopt nog een smaller, met baksteenklinkers bestraat pad. Op de oosthoek van de uitbreiding uit 1999 staat hier nog een recente fietsenstalling met platdak.

Zicht over de oostelijke toerit in westelijke richting, met links het voormalig gemeentehuis.

De oostzijde van het terrein wordt door een singel afgescheiden van de omliggende akker.

Overzicht voormalig gemeentehuis en ligging t.o.v. de Bingerdenseweg.

Zicht over de westelijke toerit. Rechts de oprijlaan van het landgoed Bingerden.

Overzicht voorplein tussen de Bingerdensesweg en het voormalig gemeentehuis.

Het toegangspad, gezien in noordelijke richting.

Toegangspad langs de westzijde van het voormalig gemeentehuis. Op de achtergrond de schuur met daarvoor het elektriciteitshuisje van Liander.

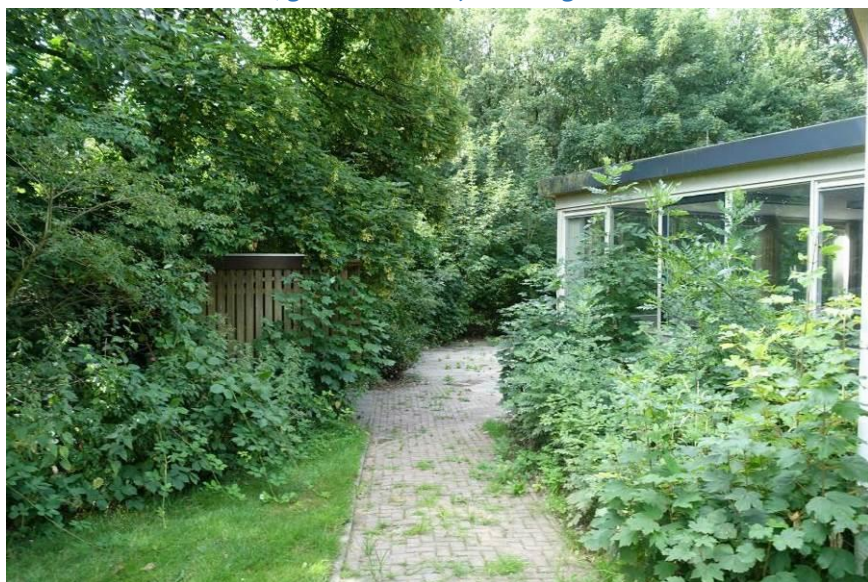

Het geheel bestrate achterterrein, met links de schuur en in het midden het voormalig gemeentehuis met enkellaags uitbreidingen.

Het bestrate achterterrein, gezien in westelijke richting.

Gazon, struiken en toegangspad ter hoogte van de zuidoostelijke afschuiving van het terrein. Hier ook nog een recente fietsenstalling.

Gazon ten oosten van het voormalig gemeentehuis. Links de struiken rond het gebouw, rechts de struiken langs de oostelijke perceelgrens. Op de achtergrond boerderij Kroonenstein.

3.2 HOOFDVORM EN DAKEN

Op basis van de bouwfaserings zijn drie afzonderlijke bouwdelen te onderscheiden. Dit betreft de historische voorbouw uit 1912, de rechthoekige archiefruimte uit 1971 en de halfronde uitbreiding met kantoor en kantine uit 1999.

3.2.1 Historische voorbouw

De historische voorbouw heeft een globaal rechthoekige hoofdvorm van ca. 24 bij 12 meter. De westelijke helft springt aan de achterzijde iets uit en is ca. 13 meter diep. De voorbouw heeft één hoge bouwlaag onder een met niet-oorspronkelijke gesmoorde opnieuw verbeterde holle pannen gedekt schilddak.⁹ Aan de rechterzijde hoekt het dak om over een diepte van 1 meter als gevolg van de diepere rechterzijde van het pand. Onder de dakvlakken rondom een houten bakgoot op vrij zware ongeprofileerde klossen. De middelste travee van de voorgevel is iets risalerend uitgevoerd en sluit als dakhuis af met een tuitgevel met hardstenen dekstukken. Het zadeldak van het dakhuis loopt aan tegen het hogere voordakvlak.

Behoudens het achterdakvlak boven het uitspringende westelijke deel, hebben alle dakvlakken oorspronkelijke dakkapellen met een vrij vlak schouderboogvormig zinken dak met geprofileerde dakrand. De hiervoor gebruikte kozijnen werden in 1912 hergebruikt van de gesloopte voorganger. De zijwangen zijn met zink bekleed. In deze oorspronkelijke dakkapellen vernieuwde kozijnen. Daarbij hebben de twee bredere dakkapellen op het voordakvlak een brede middenstijl en aan weerszijden

een enkelruits onderraam en bovenlicht met vast glas. De overige dakkapellen zijn iets smaller en hebben dubbele enkelruits ramen en een bovenlicht met vast glas over de hele breedte. Naast de dakkapellen zijn meerdere recente grote dakramen toegevoegd.

Op het linker dakvlak van het dakhuis bevindt zich een recente kunststof dakdoorvoer.

3.2.2 Archiefruimte 1971

De in 1971 achter de historische voorbouw toegevoegde archiefruimte heeft een rechthoekig grondvlak van ca. 15 x 5 meter. Het bouwdeel heeft één bouwlaag onder een platdak. Het dak sluit op eenvoudige wijze af met een aluminium daktrim.

3.2.3 Kantoor en kantine 1985, 1999 en 2001

Deze is gefaseerd in 1985, 1999 en 2001 tot stand gekomen uitbreiding sluit aan op de linker zijgevel (oost) van de archiefruimte maar is ca. 3 meter dieper. Dit bouwdeel bestaat uit een rechthoekig volume van ca. 18 x 8 meter met daartegen aan de linkerzijde (oost) een halfrond deel met een diameter van ca. 10 meter. Vanwege twee in de historische achtergevel aanwezig vensters werd aansluitend op het archief een binnentuin gerealiseerd binnen deze uitbreiding. Ook deze bouwdelen hebben één bouwlaag met een platdak. Het dak heeft een eenvoudige rechte dakrand met een klein overstek. Met name naar de oostzijde worden de gevels van dit bouwdeel bepaald door grote puien.

---

⁹ Oorspronkelijk was een dekking van rode Tuiles du Nordpannen aanwezig op zowel het gemeentehuis als de achterliggende stalling.

Overzicht historische voorbouw uit het westen.

Overzicht historische voorbouw uit het noordoosten.

Dakkapel, dakramen en dakhuis op het voordakvlak.

Dakkapel en dakraam in het linker dakvlak.

Detail topgevel en dak van het dakhuis boven de voorgevel.

Dakkapellen op het achterdakvlak.

Achterzijde van de historische voorbouw.

Rechter zijgevel met daarboven aanwezige dakkapel.

Detail dakkapel op het rechter dakvlak.

Linkerzijde (oost) van de uitbreiding uit 1985, 1999 en 2001.

Achterzijde van het complex met op de voorgrond links de achtergevel van het archief en rechts de uitbreiding uit 2001.

Rechter zijgevel van het archief uit 1971.

3.3 CONSTRUCTIES

3.3.1 Historische voorbouw

De historische voorbouw heeft een traditionele constructie met dragende gemetselde gevels en binnenmuren, waarin de enkelvoudige verdiepingsbalklaag, haaks op de voorgevel, is opgelegd. Om het wisselen van de balken tegen te gaan zijn tussen de balken Andreaskruisen toegepast. Het gebouw heeft een gemetselde fundering op staal, maar is deels op oudere kelders gebouwd.

De begane grondvloer is in het gedeelte rechts van de middengang uitgevoerd als enkelvoudige balklaag, ondersteund door gemetselde poeren. De middengang, de gang in het linker gedeelte en de rechter achterkamer van het linker gedeelte hebben steenachtige vloeren, oorspronkelijk uitgevoerd in baksteen.¹⁰

Onder de linker voorhoek bevindt zich een ouder keldercomplex met gemetselde gevels en binnenwanden en een afdekking met gemetselde troggewelven tussen ijzeren liggers. De balklagen en stenen vloeren van de begane grond zijn over deze gewelven gelegd. Behalve dit keldercomplex werden bij de bouw in 1912 ook veel vloerbalken en vloerdelen uit de gesloopte voorganger hergebruikt

De kapconstructie is uitgevoerd met driehoekspanten met kreupele stijlen en dubbel uitgevoerde tussenbalken met geboute verbindingen. De spanten hebben vanaf de tussenbalken een nokstijl met daarop aansluitende schoren naar de spantbenen. De spanten onder de

zijdakvlakken sluiten als halfspanten aan op de buitenste spanten. Behoudens de verbindingen met de tussenbalken zijn alle verbindingen gepend. Over de spanten liggen rechthoekige gordingen en een verticaal beschot van kraaldelen. Ter plaatse van de beide nokeinden worden de spanten aan de bovenzijde doorsneden door de oorspronkelijke ondersteuningsconstructie van hier eerder aanwezige schoorstenen.

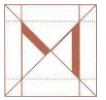
Over de dekbalken van de spanten is grotendeels een zoldervloer aanwezig, maar hiervan is alleen een deel, links van de middengang, als oorspronkelijke beloopbare vloer uitgevoerd. De delen achter- en links naast dit vloergedeelte hebben deels oudere plafondliggers t.b.v. nog fragmentarisch aanwezige stucplafonds. Ook boven de middengang zijn plafonddragers met een stucplafond aanwezig.

Zicht onder de begane grondvloer met enkelvoudige balklaag op gemetselde poeren.

¹⁰ Het bestek vermeld voor deze delen 'harde oude stenen' en 'mondklinkers'. Of deze oorspronkelijke opbouw nog aanwezig is, kon niet worden geconstateerd.

Onder het linkerdeel is een oudere kelder aanwezig met daarboven troggewelven tussen ijzeren liggers.

Beeld van de enkelvoudige balklaag boven de begane grond.

Onderste deel van één van de driehoekspanten met kreupele stijlen, zoals deze op de verdieping zichtbaar zijn.

Overzicht van één van de spanten vanaf de zolder.

Overzicht rechterzijde kapconstructie.

Detail van de ondersteunende constructie van de gesloopte rechter schoorsteen.

Kapconstructie in het linker gedeelte, met ook hier de ondersteuningsconstructie van een niet meer aanwezige schoorsteen.

Alleen boven het linker deel van de verdieping is een oorspronkelijk beloopbare vloer aanwezig.

Jonge balklaag als plafonddrager vóór het beloopbare vloergedeelte.

Oudere lichte balklaag als plafonddrager boven de middengang op de verdieping.

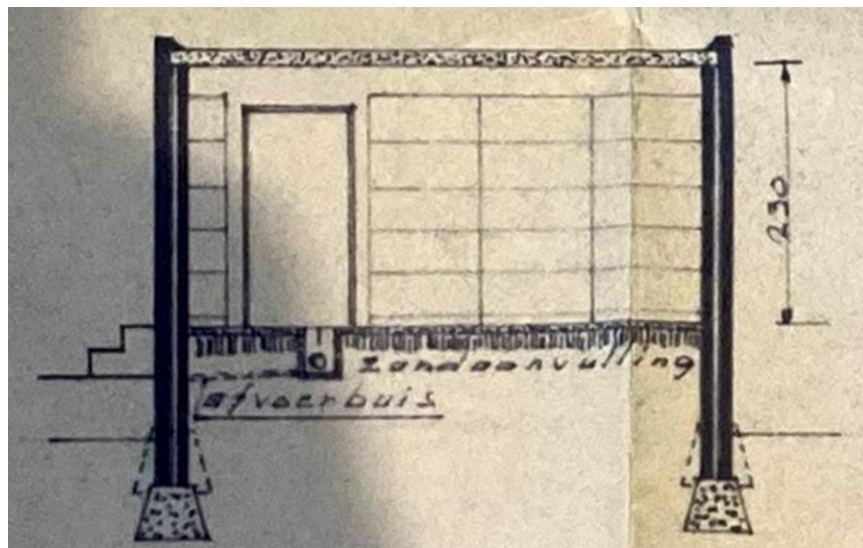

Eerder hersteld deel van het dakbeschot van het voordakvlak na het verwijderen van een dakvenster.

3.3.2 Uitbreidingen

Deze bouwdelen hebben betonnen strokenfunderingen. De archiefruimte heeft een op het zand gestorte betonvloer. Voor de latere uitbreidingen zijn geïsoleerde PS-combinatievloeren toegepast. Deze delen hebben enkelvoudige dakbalklagen, welke deels door stalen onderslagen worden ondersteund. Bij de delen uit 1985, 1999 en 2001 bestaat het dakbeschot uit underlaymentplaten. Het archief heeft volgens de bestektekeningen een (licht)betonnen dak.

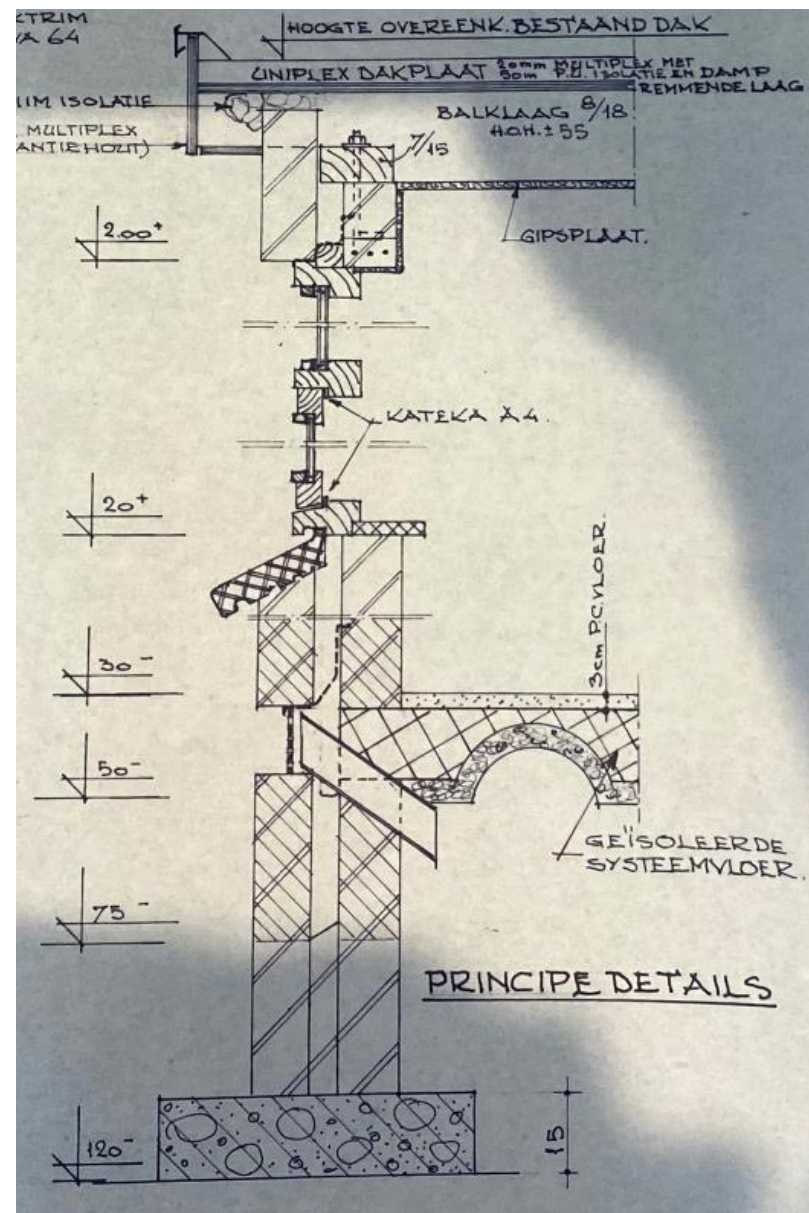

Doorsnede van de archiefruimte op de bouwtekening d.d. september 1971. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

Zicht op de dakbalklaag en underlayment dakbeschot van de uitbreidingen.

Detail bouwtekening d.d. 31-10-1985 met de opbouw van de constructie van de uitbreiding uit 1985. Bron: Bouwarchief gemeente Zevenaar.

3.4 GEVELS

3.4.1 Gevels historische voorbouw - algemeen

De gevels van de uit 1912 daterende voorbouw zijn gemetseld in kruisverband met rode machinale baksteen van 21,5 x 10 x 5,5 cm; 10-lagen = 64,5 cm. De nog voor een belangrijk deel oorspronkelijke voegen zijn uitgevoerd als snijvoegen. De gevels zijn zeer sober uitgevoerd met alleen als afsluiting van het met iets donkerder voegen uitgevoerde trasraam een halfsteens rollaag. De gevels sluiten af met een sobere houten lijst tussen de ongeprofileerde gootklossen. Boven de gevelopeningen zijn anderhalfsteens strekken toegepast met een zeer licht gewelfde onderzijde. Onder de vensters zijn merendeels niet-oorspronkelijke steenachtige lekdorpels aanwezig.¹¹

Bij de bouw in 1912 werden 6 kozijnen met schuiframen uit de gesloopte voorganger herplaatst. Dit betreft de kozijnen in de achtergevel en het linker kozijn in de linker zijgevel. Onder deze kozijnen en het toiletvenstertje in de achtergevel zijn gepleisterde lekdorpels aanwezig.

In de plint diverse ventilatieopeningen onder driekleurolrollagen, voorzien van ijzeren roosters.

3.4.2 Voorgevel

De brede voorgevel heeft een bijna symmetrische opzet met iets rechts van het midden een iets risalerende entreepartij met een als lijstgevel met hardstenen dekstukken uitgevoerde topgevel. Ter hoogte van de dakgoot

is de gevel aan weerszijden trapsgewijs uitgemetseld. In de entreepartij op de begane grond een deuropening onder een geprofileerde natuurstenen rondboog met frijnslag.¹² In het voorvlak van de boog, boven de opening een rustiek bewerkt terugliggend vlak met in opliggende letters het opschrift: "A.D. 1912". Onder de boogaanzetten gepleisterde blokken met in het voorvlak een verdiept rustiek bewerkt veld met kwarthol inspringende hoeken. In de opening een geprofileerd kozijn met half rond bovenlicht. Onder het bovenlicht een brede tussendorpel met iets verdiepte horizontale band. Binnen het kozijn volgt een tweede, ongeprofileerd kozijn. Tussen de beide kozijnen een verdeling middels smalle dorpels met daartussen vaste ruiten. Onder deze zijlichten een borstwering met paneelvlak met kwarthol inspringende hoeken. Bij het bovenlicht binnen het binnenkozijn een tweede verdeling met spaakroeden rond een half rond ruitje met in alle openingen vast glas. In de het kozijn de oorspronkelijke transparant gelakte voordeur met een groot gebosseerd paneel met geprofileerde omlijsting en schouderboogvormige afsluiting. Onder het kozijn een hardstenen dorpel en hardstenen neuten. Hoewel dit kozijn wat merkwaardig is samengesteld is ook op alle historische foto's exact dezelfde opzet herkenbaar. Deze lijkt dan ook geheel oorspronkelijk. Dat geldt niet voor het aan de linkerzijde ingevoegde paneel met intercom.

Aan weerszijden van de deuropening een vitrinekastje binnen een gepleisterde geprofileerde lijst met korfboogvormige afsluiting. Binnen de lijsten een transparant gelakt smal kozijn met enkelruits draairaam.

Voor de deuropening een later bordes met gemetselde keermuren met betonnen afdekkingen.

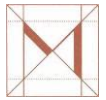
---

¹¹ Oorspronkelijk werden volgens het bestek houten lekdorpels toegepast.

---

¹² Het oorspronkelijke bestek vermeldt hier geen hardstenen elementen.

Boven de deuropening een brede, vermoedelijk natuurstenen gevelsteen met een rustiek bewerkt vlak met kwarthol inspringende hoeken met in opliggende letters het opschrift: “GEMEENTEHUIS ANGERLO”.

De topgevel heeft vlechtingen langs de dakranden. In de topgevel een venster onder halfsteens rondboog met hardstenen lekdorpel. In de opening een ongeprofileerd kozijn met een raam met achtruits valraam.

Ter hoogte van de nok is de topgevel voorzien van een smeedijzeren sieranker.

De geveldelen links en rechts van de entreepartij hebben elk twee vensters. Drie vensters zijn identiek. Alleen het meest linker venster is breder uitgevoerd. De drie vensters (waarvan de rechter twee afgeplaat na de brand in 2021) hebben ongeprofileerde kozijnen met een middenstijl. In de kozijnen vernieuwde enkelruits onderramen met isolatieglas (oorspronkelijk schuiframen) met een weldorpel en negenruits bovenlichten met een kraal in de onderrand van de wisseldorpels. Van beide twee vensters in het rechter geveldeel werd één bovenlicht omgevormd tot uitzetraam. Het bredere linker venster heeft twee tussenstijlen. In dit kozijn drie vernieuwde enkelruits onderramen met isolatieglas en drie negenruits bovenlichten, waarvan de buitenste twee werden omgevormd tot uitzetramen.

Onder het meest linker venster een kelderkoekoek met halfsteens rollaag en een historisch ijzeren rooster.

Ter hoogte van de verdiepingsvloer in beide gevelvlakken twee rechte staafankers.

Overzicht voorgevel.

Detail datering in deuromlijsting en opschrift op een natuurstenen veld met omlijsting.

Overzicht van de entreepartij.

Detail van één van de twee kastjes voor aankondigingen.

Vernieuwd bordes voor de hoofdentree.

Linkerzijde voorgevel.

Detail venster in de voorgevel. De onderramen zijn vernieuwd.

Detail oorspronkelijke bovenlichten.

Kelderkoekoek met ijzeren rooster naast de voorgevel.

3.4.3 Linker zijgevel

De linker zijgevel heeft een wat onregelmatige indeling met iets links van de middenas een rechthoekige deuropening. In de opening een ongeprofileerd kozijn met een hardstenen dorpel en hardstenen neuten. In het kozijn een geprofileerde tussendorpel met daarboven een negenruits bovenlicht. Onder de tussendorpel zijn latten binnen het kozijn aan gebracht als extra aanslag voor de vernieuwde deur met twee glasopeningen. Voor de deuropening een als bordes fungerende kelderkoekoek met steens rollaag en historisch ijzeren rooster. Daar omheen een recente trede van betontegels en betonbanden. Boven de deuropening vermoedelijk natuurstenen gevelsteen met een rustiek bewerkt vlak met kwarthol inspringende hoeken met in opliggende letters het opschrift: “KLEIN BINGERDEN”.

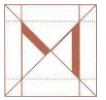
Rechts van de deuropening een venster dat overeen komt met de kleinere vensters in de voorgevel. Het heeft een ongeprofileerd kozijn met een middenstijl. In het kozijnen vernieuwde enkelruits onderramen met isolatieglas (oorspronkelijk schuiframen) en negenruits bovenlichten met een kraal in de onderrand van de wisseldorpels.

Links van de deuropening een lager venster met een gepleisterde lekdorpel. In dit venster een van de in 1912 gesloopte voorganger hergebruikt kozijn met luikspanning en twaalfruits schuifraam met ijzeren roeden. Op de voorzijde van het kozijn een recente zonwering.

Tussen de deuropening en het rechter venster nog een hooggeplaatst, later ingevoegd metalen lamellenrooster.

Ter hoogte van de verdiepingvloer zijn vier rechte staafankers aanwezig.

Overzicht linkerzijgevel.

Bovenlicht toegangsdeur met daarboven de natuurstenen naamsteen met het opschrift 'Klein Bingerden'.

Rechter venster, ook met vernieuwde onderramen.

Vernieuwde deur in een historisch kozijn.

Venster met een schuifraam met ijzeren roeden. Het kozijn en raam zijn afkomstig uit de in 1912 gesloopte voorganger.

De kelderkoekoek fungeert als stoepje. De onderste trede werd later toegevoegd.

3.4.4 Rechter zijgevel

De rechter zijgevel heeft een nagenoeg symmetrische opzet met twee ver uit elkaar geplaatste vensters, waarvan de linker werd afgeplaat na de brand in 2021. Beide vensters hebben ongeprofileerde kozijnen met een middenstijl. In de kozijnen vernieuwde enkelruits onderramen met isolatieglas (oorspronkelijk schuiframen) met een weldorpel en negenruits bovenlichten met een kraal in de onderrand van de wisseldorpels. Van beide twee vensters werd één bovenlicht omgevormd tot uitzetraam.

Ter hoogte van de verdiepingvloer zijn vier rechte staafankers aanwezig.

Overzicht rechter zijgevel met aansluiting op de achtergevel.

Overzicht rechter zijgevel bij de aansluiting op de voorgevel.

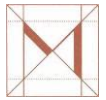

Detail rechter venster. Dit venster bleef bij de brand in 2021 grotendeels gespaard.

Het linker venster raakte in 2021 beschadigd en werd afgeplaat.

3.4.5 Achtergevel

Van de brede achtergevel ligt de linkerhelft ca. een meter naar voren. Van dit deel van de gevel vallen onderste delen binnen de latere aanbouwen. Links boven het platdak van het archief een klein venster onder halfsteens rollaag. Het betreft het bovenste deel van een oorspronkelijke deuopening. In de thans resterende opening een vernieuwd kozijn met enkelruits raam.

Ter hoogte van de in de uitbreidingen uitgespaarde binnentuin twee vensters met een gepleisterde lekdorpels. Beide vensters hebben van de in 1912 gesloopte voorganger hergebruikte kozijnen met luikspanning en twaalfruits schuiframes met ijzeren roeden. Op de voorzijde van de kozijnen recente zonweringen. Rechts in het uitspringende geveldeel, boven het platdak een hooggeplaatst venster met een ongeprofileerd kozijn met gekleurd glas-in-lood in geometrische vorm. Voor het kozijn is een recent voorzetraam aanwezig. Direct links van dit venster, direct onder de gootlijst, een later ingevoegd aluminium lamellenrooster.

Het iets terugliggende rechter deel van de achtergevel heeft vensters. Twee bevinden zicht dicht bij elkaar aan de linkerzijde. De derde zit geheel rechts. De vensters hebben gepleisterde lekdorpels. De rechter twee vensters hebben van de in 1912 gesloopte voorganger hergebruikte kozijnen met luikspanning en twaalfruits schuiframes met ijzeren roeden. Het net iets smallere linker venster betreft een reconstructie uit 1977 op de plaats waar zich eerder een deuopening bevond. Op de voorzijde van de kozijnen recente zonweringen. Rond dit venster deels vernieuwd metselwerk.

In het midden van de gevel een oorspronkelijk toiletvenstertje onder een steens strek met een gepleisterde lekdorpel. In de opening een ongeprofileerd kozijn met diefijzer. In het kozijn een enkelruits raam met weldorpel. Boen dit venster een slordige reparatie in het metselwerk en nog hoger een latere doorvoer met aluminium lamellenroostertje.

Tussen het toiletvenster en het rechter venster een aluminium uitklapbare vluchtladder t.b.v. de vluchtweg vanaf de verdieping.

Ter hoogte van de verdiepingsvloer enkele rechte staafankers.

Overzicht achtergevel met links de latere uitbreidingen.

Het boven de uitbreiding uit 1971 gelegen linker deel van de achtergevel.

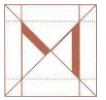

Overzicht risalerend linkerdeel van de achtergevel, met daarin het glas-in-loodraam van het trappenhuis.

Herplaatst ouder kozijn met schuifraam met ijzeren roeden, links in de achtergevel.

Idem in het rechterdeel van de achtergevel.

Voormalig toiletvenster in het rechterdeel van de achtergevel.

Door begroeiing grotendeels aan het zicht onttrokken venster in het rechter gevelgedeelte.

3.4.6 Gevels uitbreidingen

De gevels van de uitbreidingen zijn gemetseld in rode Waalformaat baksteen in halfsteens verband. De gevels van het deel uit 1971 sluiten af met een aluminium daktrim. De overige delen sluiten af met het sobere dakoverstek.

Voorgevel

Alleen ter plaatse van de kleine binnentuin is sprake van een voorgevel. Deze is gemetseld, met twee vensters met kozijnen met een T-verdeling met onderin enkelruits ramen. Dit geveldeel behoort tot de uitbreiding uit 1985.

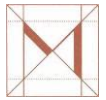
Rechter zijgevel

De rechter zijgevel behoort volledig tot de uitbreiding uit 1971 en is vrijwel volledig gesloten. Alleen geheel links is een deuropening onder halfsteens rollaag aanwezig. In de opening een eenvoudig kozijn met betondorpel en een stapeldorpel deur met enkele glasopening met draadglas.

Linker zijgevel

De thans zichtbare linker zijgevel is in drie fasen tot stand gekomen. Het op de historische voorbouw aansluitende rechter deel behoort tot de uitbreiding uit 1985. Hierna volgt de gebogen gevel van de uitbreiding uit 1999. Deze twee delen zijn over de volledige hoogte uitgevoerd met houten puien. Bij het rechter deel heeft de pui in het midden een deuropening met daarnaast gesloten vlakken. Het gebogen geveldeel heeft vlakke borstweringpanelen met daarboven enkele enkelruits ramen en verder vaste beglazing. Het meest linker deel behoort tot de uitbreiding

uit 2001 en heeft een gemetselde plint. Vanaf de begane grondvloer een pui met vlakke borstweringpanelen met daarboven enkelruits ramen en vaste beglazing. Onder de pui rood geglazuurde lekdorpelstenen.

Achtergevel

Van de achtergevel behoort het terugliggende linkerdeel tot de uitbreiding in 1971. In dit geveldeel geheel rechts een deuropening onder een halfsteens rollaag. In de opening een kozijn met vlakke deur. Links van de deuropening een horizontaal venster onder halfsteens rollaag en voorzien van rode geglazuurde lekdorpelstenen. In de opening een kozijn met vast glas.

Het rechter deel van de achtergevel behoort tot de uitbreiding uit 2001 en heeft dezelfde opzet als het aansluitende linker deel van de linker zijgevel. Ook hier een gemetselde plint met daarboven een pui. Alleen aan de linkerkzijde is het metselwerk over de volledige hoogte doorgezet om zo aan te sluiten op het metselwerk van het geheel gesloten gevelvlak tussen de twee verspringende delen van de achtergevel.

De aan de binnentuin grenzende voorgevel van de uitbreiding uit 1985.

De in 1999 toegevoegde halfronde kantine.

Toegangsdeur in de rechter zijgevel van de uitbreiding uit 1971.

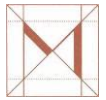

Overzicht rechter zijgevel van het archief uit 1971.

Overzicht achtergevels. Links het deel uit 1971. Rechts het deel uit 2001.

Detail achtergevelgedeelte uit 2001.

3.5 INTERIEUR

In deze paragraaf wordt het interieur van het voormalig gemeentehuis behandeld. Eerst wordt ingegaan op de indeling en het ontstaan van de ruimtelijke structuur. Vervolgens komen historische afwerkingen en elementen aan de orde.

3.5.1 Indeling en toegangen begane grond

De indeling van de historische voorbouw wordt bepaald door de centrale middengang, welke met een vestibule aansluit op de hoofdentree in de voorgevel. Aan de achterzijde van deze gang bevindt zich tegen de achtergevel de oorspronkelijke bordestrap naar de verdieping. Onder het bordes werd in 1985 een doorgang naar de toen gerealiseerde achterbouw

gerealiseerd. Naast de doorloop is onder het bordes nog een kast aanwezig.

In het midden van de rechter gangwand sluit een korte dwarsgang aan. Deze liep oorspronkelijk verder door tot aan een afgescheiden ruimte in de rechter achterhoek van het gebouw. Rondom het resterende ganggedeelte bestaat het rechter deel van de begane grond thans uit één vrijwel ongedeelde ruimte. Alleen ter hoogte van de voorwand van de dwarsgang sluit nog een kort wanddeel aan op de rechter zijgevel. Een deuropening in de achtergevel biedt toegang tot een binnen de uitbreiding uit 1971 gelegen portaal met buitentoegang in de rechter zijgevel. Dit portaal ontsluit ook de achterliggende archiefruimte en kluis.

Links van de middengang sluit een (thans afgesloten) dwarsgang aan. Deze versmalt zich met een verspringing van de voorwand. Het smallere ganggedeelte loopt door tot aan de toegang in de linker zijgevel. In het bredere rechter deel van de dwarsgang bevindt zich tegen de voorwand het toegangsluik tot de kelder.

Voor de dwarsgang ligt aan de linkerzijde een grote zaal, de vroegere raadzaal, met in het midden een latere vouwwand. Tussen deze grote zaal en de centrale middengang ligt een sanitaire ruimte, waarvan het portaal tevens fungeert als doorloop. Tegen de voorwand van de dwarsgang liggen vier vaste kasten, waarvan twee uitkomen in de grote zaal en twee in het doorloopportaal.

Achter de dwarsgang twee kamers met daartussen (binnen de linker ruimte) een toiletruimte. De rechter kamer is toegankelijk vanuit de centrale middengang. De linker kamer en het toilet vanuit de dwarsgang.

Plattegrond van de begane grond. De gangen zijn herkenbaar aan de lichtere kleur, sanitaire ruimtes aan het tegelpatroon. Bron: Funda, bewerking MAB.

Het linkerdeel van de achterbouw heeft achter de doorloop vanuit de centrale middengang een korte gang met in de rechter gevel een toegang tot de binnentuin en in de linker gevel een toegang vanaf het terrein. De gang ontsluit de binnen de halfronde uitbreiding uit 1999 gesitueerde vroegere kantine en de binnen de uitbreidingen uit 1985 en 2001 gesitueerde kantoorruimte met balie.

3.5.2 Indeling en toegang verdieping

De verdieping is uitsluitend toegankelijk via het oorspronkelijke trappenhuis aan de achterzijde van de centrale middengang. Ook op de verdieping sluit hierop een middengang aan. De linker wand van deze middengang vormt tevens een brandgevel die tot aan de nok doorloopt. Aan de voorzijde van de gang bevindt zich een toiletgroep. Links en rechts sluiten op de middengang korte dwarsgangen aan. Links van de middengang ligt vóór de dwarsgang één kamer. Het resterende linker deel vormt één ongedeelde ruimte.

Rechts van de middengang ligt aan de voorzijde één brede ruimte en aan de achterzijde bevinden zich twee ruimtes. De achterste ruimtes zijn toegankelijk vanaf de dwarsgang. De grotere voorste ruimte heeft ook een toegang vanuit de centrale middengang.

Oorspronkelijk was de linker dwarsgang afgescheiden van de centrale gang en bevond zich in het thans resterende brede deel van de gang een tweede trap vanaf de begane grond. Dit deel was in gebruik bij het café-logement en op de verdieping bevonden zich diverse slaapkamers.

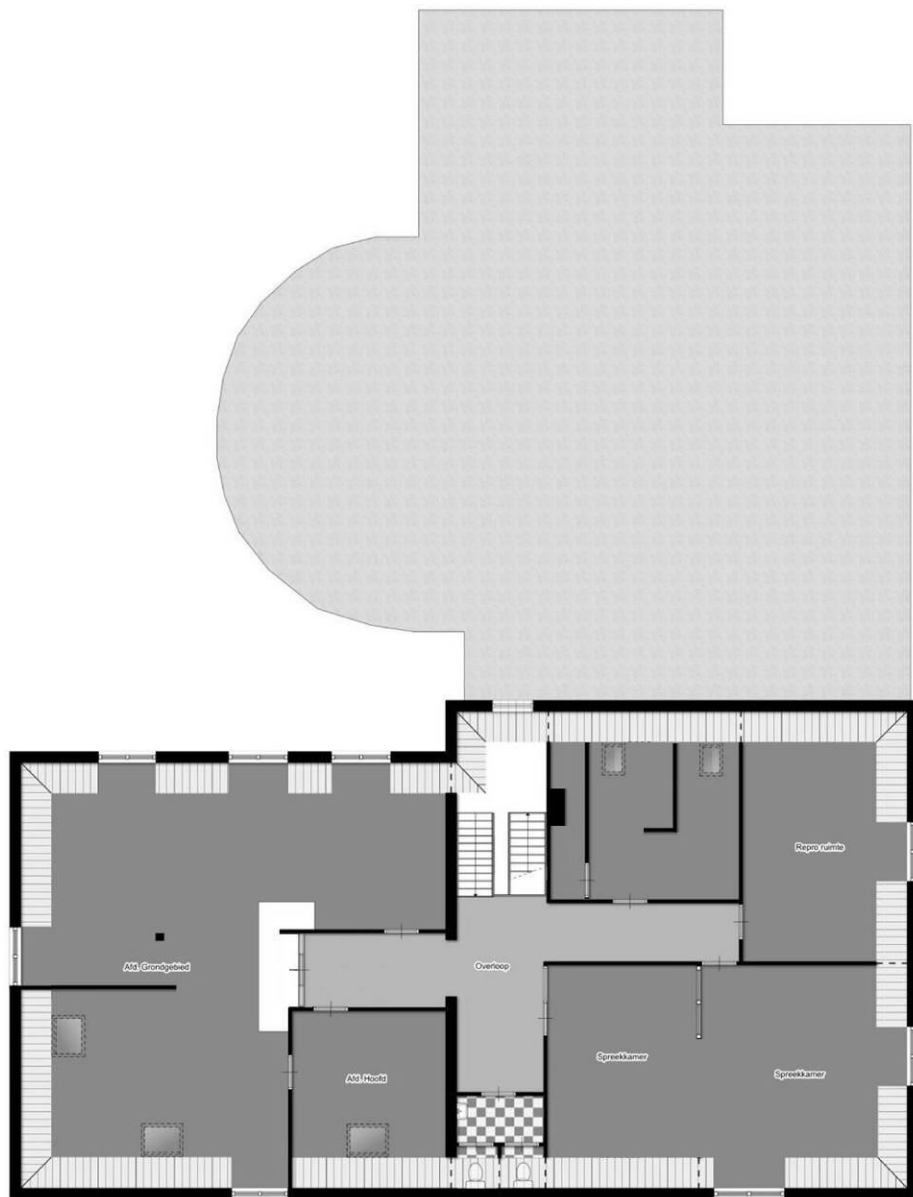
3.5.2 Afwerkingen en elementen

Als gevolg van diverse verbouwingen en de brand in 2021 resteren in het interieur slechts spaarzaam historische afwerkingen en elementen. Binnen het rechter deel zijn bovendien nog aanwezige betimmeringen ernstig door brand aangetast.

Afwerkingen historische voorvleugel

Alle houten vloeren hebben thans vernieuwde vloerafwerkingen. Voor zover zichtbaar zijn daaronder uitsluitend sobere constructiedelen aanwezig. In de centrale middengang en de dwarsgangen op de begane grond zijn tegelvloeren aanwezig. Dit betreft in de middengang en rechter dwarsgang de oorspronkelijke vloeren van zwarte- en witte plavuizen in dambordpatroon. Aan de doorlopende zwarte randzone is herkenbaar dat alle openingen in de linker gangwand later tot stand zijn gekomen. De vloeren in de linker dwarsgang en de doorloop tussen de middengang en vroegere raadzaal werden in 1948-'49 in bijpassende stijl vernieuwd/toegevoegd. In de linker dwarsgang is ter plaatse van een eerder verwijderde tussenpui een strook tegels vernieuwd.

Alle wanden zijn vlak afgewerkt met sobere houten plinten. De plafonds in het rechter gedeelte zijn na de brand verwijderd. In de centrale middengang is een historisch vlak stucplafond met vlakke randlijst aanwezig. Dit is ook doorgezet tegen de onderzijde van de trap. In het linker deel van de begane grond zijn alle plafonds gerenoveerd. Het betreft in de middengang een plafond van zachtboardplaten met een houten randlijst. In de voorzaal is een systeemplafond aanwezig. De achterkamers hebben vlakke stucplafonds zonder lijsten.

Plattegrond verdieping. Bron: Funda, bewerking MAB.

Op de verdieping is in de linker dwarsgang nog een historisch stucplafond met vlakke randlijst aanwezig. In de grote L-vormige ruimte aan de linkerzijde van de verdieping zijn ook boven het huidige systeemplafond restanten van een historisch vlak stucplafond met vlakke randlijsten. In het rechter deel van de verdieping zijn alle plafonds verdwenen.

Overzicht middengang vanaf de bordestrap.

Overzicht middengang richting de achtergevel.

Tegelvloer in het resterende deel van de rechter dwarsgang.

Thans vrijwel volledig ongedeeld rechter deel van de begane grond, gezien richting de rechter zijgevel.

Overzicht van de linker dwarsgang, vanaf de linker zijgevel.

Detail tegelvloer in de in 1948-'49 gerealiseerde toegang tot de raadzaal.

Overzicht vroegere gelagkamer en raadzaal richting de linker zijgevel.

Overzicht linker achterkamer, richting de linker zijgevel.

Zicht door de middengang op de verdieping richting de voorgevel.

Trappenhuis en later vergrote toegang tot de rechter dwarsgang.

Het ontmantelde interieur op de verdieping van het rechter gedeelte.

Overzicht rechter dwarsgang richting rechter zijgevel.

Stucplafond met vlakke lijsten boven het resterende deel van de linker dwarsgang op de verdieping.

Vrijwel ongedeeld linker deel van de verdieping.

Boven het verlaagde systeemplafond zijn nog fragmenten van de oorspronkelijke stucplafonds behouden gebleven.

Voorwand van het keldercomplex.

Beeld van de kelders, met linksachter de in 1912 nieuw toegevoegde toegang.

Elementen historische voorvleugel

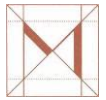
Bij alle vensters in het rechter gedeelte op de begane grond zijn nog historische omlijstingen en vensterbanken aanwezig. Daarbij zijn onder de twee herplaatste vensters in de achtergevel ook de bijbehorende paneellambriseringen herplaatst. De betimmeringen hebben deels schade opgelopen door de brand in 2021. In het linker gedeelte zijn alleen oudere lijsten en vensterbanken aanwezig bij het venster in de achtergevel van de linker achterkamer. Overige sobere omlijstingen en vensterbanken zijn bij een renovatie (XXc) tot stand gekomen.

Bij de vensters in de dakkapellen zijn met het vernieuwen van de kozijnen ook zijdelingse omlijstingen verdwenen. Onder de vensters is in alle gevallen nog een oorspronkelijk paneel en vensterbank aanwezig.

Op de begane grond is in de rechter wand van de centrale middengang een oorspronkelijke paneeldeur met omlijsting aanwezig. Ook onder het trapbordes is een historisch kozijn met omlijsting aanwezig, maar aangezien de vloer hier binnen de doorgang doorloopt werd dit kozijn hier herplaatst. De sobere omlijsting rond de doorgang naar de rechter dwarsgang lijkt bij een renovatie tot stand te zijn gekomen, maar doordat de doorgang is afgeplaat is dat lastig zichtbaar. In de linkerwand zijn twee dichtgezetten doorgangen en een recent deurkozijn aanwezig. Hoewel het meer recente elementen betreffen vormen de glasdeuren met daarop het logo van de voormalige gemeente Angerlo tussen de vestibule en middengang een mooie herinnering aan het vroegere gebruik van het gebouw.

Binnen het linker deel van de begane grond zijn grotendeels paneeldeuren met historische omlijstingen aanwezig. Alleen de toiletdeur in de achterwand

van de dwarsgang heeft een recent kozijn binnen een oudere rondboogopening. De dichtgezette opening tekent zich nog af boven het kozijn.

In de linker achterkamer bevindt zich in de rechter voorhoek een zwartmarmeren hoekschouw.

Op de verdieping zijn grotendeels historische kozijnen met geprofileerde omlijstingen aanwezig. Alle deuren zijn hier echter op sobere wijze vernieuwd. De toiletgroep aan de voorzijde van de middengang en de kamer, rechts naast het trappenhuis hebben latere sobere kozijnen.

Belangrijk element en onderdeel van de historische ruimtelijke structuur is de met een tussenbordes uitgevoerde hoofdtrap. Deze houten trap heeft over de trapboom stekende geprofileerde treden, ronde houten balusters en geprofileerde handlijst. De balustrade zet zich op de verdieping voort langs het trapgat. Boven de trap in de achtergevel een raam met gekleurd glas-in-lood in geometrische patronen.

Tegen de linker wand van de vestibule bevindt zich een witmarmeren plaque met het opschrift: “Dit Gemeentehuis is gesticht ~ ter uitvoering van ~ het Raadsbesluit van ~ 2 Maart 1912 ~ en in gebruik genomen ~ 20 Januari 1913 ~ het Gemeente Bestuur ~ van Angerlo ~ W.C. ARRIËNS Burgemeester ~ J.O. KRAAIJVANGER Wethouder ~ Th. DERKSEN id. ~ A. v. ZADELHOFF Raadslid ~ B. v. ZADELHOFF “ ~ H.J. GIESSEN “ ~ G. HESSELINK Jr “ ~ H. OLDENBOOM “ ~ W.J. WAAIJER Secretaris ~ Architect ~ W. HONIG te Velp ~ Verbouwd: 1949 ~ C.G.M. van RIEL Burgemeester ~ J. TIECKEN Wethouder ~ R.A. WIEGGERS id ~ W.J. WAAIJER Secretaris ~ J.W. WEISSE Gem. Architect. Aan de aanwezige naad en het kleurverschil is goed herkenbaar dat het onderste deel in 1949 nieuw werd bijgemaakt.

Op de verdieping is in het rechter deel een kort wandgedeelte aanwezig met ook daarin een herplaatst zesruits raam met gekleurd glas-in-lood in geometrische patronen. Hierin lijken de letters “EDEO3” te zijn uitgewerkt. De (eventuele) betekenis hiervan is niet bekend. Het kleurgebruik en de patronen passen bij een datering rond het midden van de twintigste eeuw.

In de ruimte rechts van de trap op de begane grond bevindt zich een zeer forse klassieke houten schouw uitgevoerd in blank gelakt hout. Twee gladde ronde kolommen met ionische kapitelen dragen een fries met panelen met kwarthol inspringende hoeken. Daarboven een forse profiellijst. Binnen de schouw werden historische tegels in een cementmortel herplaatst. Waarschijnlijk werd de schouw bij de verbouwing in 1949 geplaatst. Bij de brand in 2021 raakte de schouw behoorlijk beschadigd.

Bij de bouw in 1912 bleef het keldercomplex van de voorganger behouden onder het linker deel van het gemeentehuis. Allen werd een korte dwarsgang met daarin een houten toegangstrap toegevoegd. De eenvoudige houten trap is nog aanwezig.

Binnenzijde van de oorspronkelijke toegang in de voorgevel.

Plaquette ter gelegenheid van de ingebruikname in 1913 en na verbouwing in 1949.

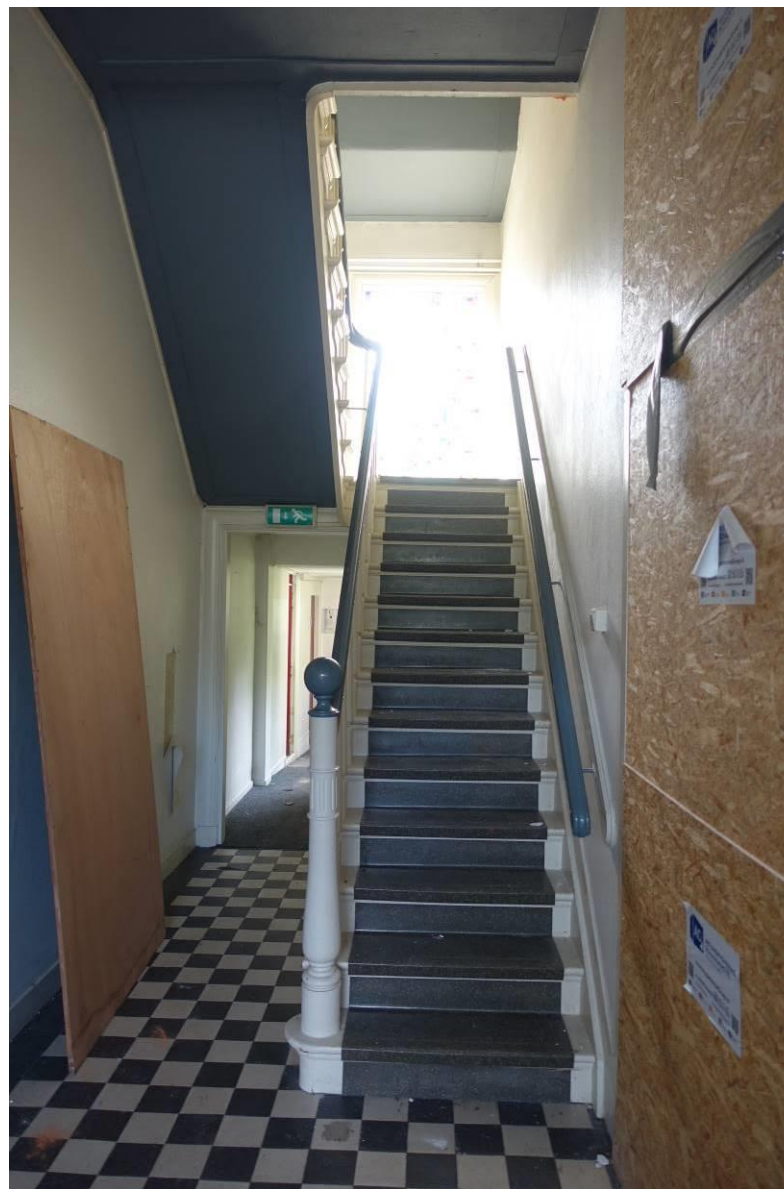
Glasdeuren uit 1999 met het logo van de gemeente Angerlo.

Hier later geplaatst kozijn met glasdeur in de rechter wand van de middengang.

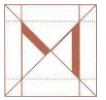

Zicht onder het trapbordes richting de uitbreidingen.

Overzicht historische bordestrap.

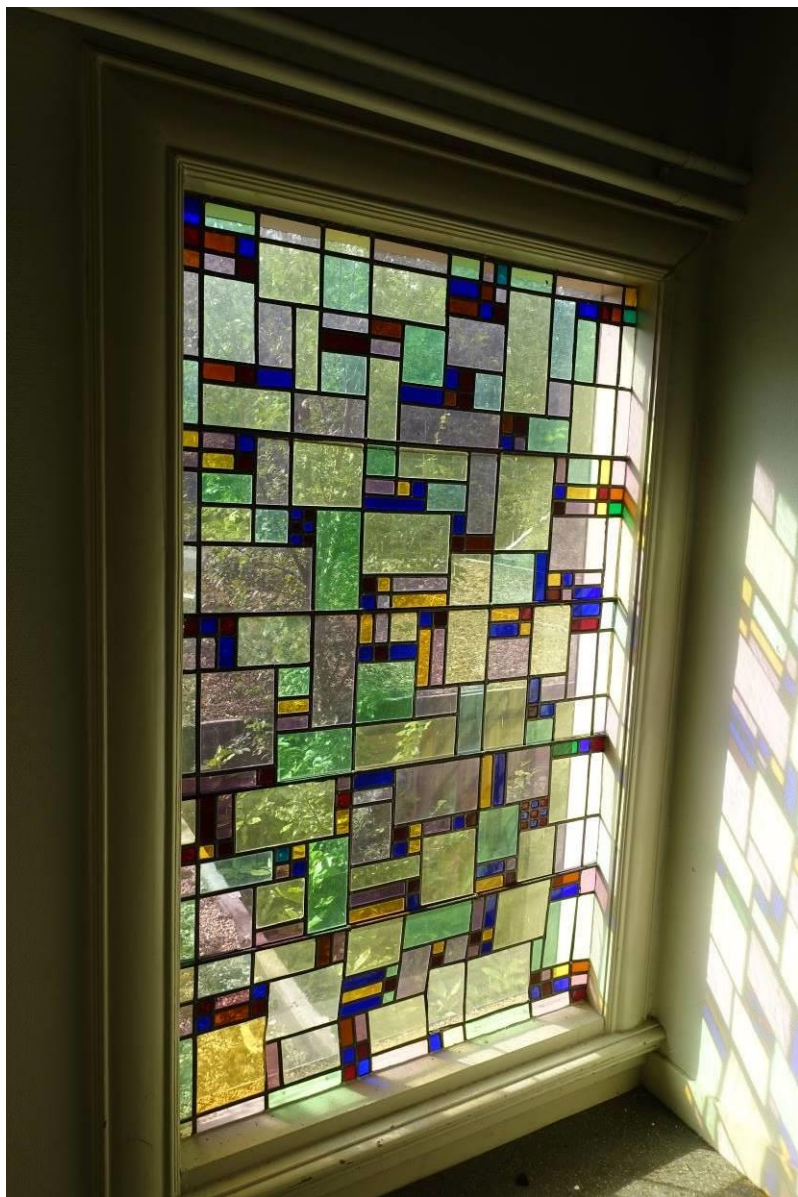

Detail van de over de trapbomen doorstekende treden.

Overzicht bovendee van de bordestrap.

Glas-in-loodraam boven het trapbordes.

Historische betimmeringen onder de herplaatste kozijnen met schuiframen in de achtergevel van de vroegere burgemeesterskamer.

Vermoedelijk in 1949 van herplaatste schouw tegen de linkerwand van de vroegere burgemeesterskamer.

Detail van het door de brand in 2021 beschadigde fries.

Detail van het tegeltabelau in de schouw.

Detail van een venster in de rechter zijgevel.

De later in de rechter gangwand geplaatste deur, gezien vanuit de vroegere kantoorruimte.

Twee tegenover elkaar liggende deuren in het linker deel van de begane grond.

Bij de verbouwing in 1949 tot stand gekomen kastenwanden in de rechter achterhoek van de vroegere raadzaal.

Zicht in het eveneens in 1949 aangelegde portaal tussen de middengang en de (toenmalige) raadzaal.

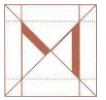

Detail binnenzijde toiletvenstertje in de achtergevel.

Venster met historische omlijstingen en vensterbank in de achtergevel.

Oorspronkelijk zwartmarmeren hoekschouw in de linker achterkamer.

Detail handgreep op één van de herplaatste schuiframen.

Detail ijzeren roeden van de hergebruikte schuiframen.

Overzicht rechterwand van de middengang op de verdieping.

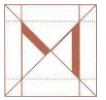

Later herplaatste kozijnen met recente glasdeuren in het linker deel van de verdieping.

Historische kozijnen aan het eind van de rechter dwarsgang.

Binnenzijde van één van de historische dakkapellen. Onder ingevoegde kozijnen bevinden zich historische betimmeringen.

Detail vensterbanken en betimmeringen onder de dakkapellen.

In het rechterdeel herplaatste puit met gekleurd glas-in-lood.

Overzicht trapgat en balustrade.

Detail trapleuning.

Afwerkingen en elementen uitbreidingen

Binnen de uitbreidingen zijn uitsluitend zeer sobere afwerkingen aanwezig uit de bouwtijd, of behorend bij latere renovaties.

Enige noemenswaardige element is de in de eerste uitbreiding (1971) aanwezige stalen kluisdeur. Hoewel het een eenvoudige kluisdeur van een vrij algemeen type betreft is aan dit element nog wel goed de bijzondere functie van de achterliggende ruimte herkenbaar.

Overzicht uitbreiding uit 1985, richting de voorgevel.

Interieur van de halfronde kantine uit 1999.

Zicht richting de voorgevel van het in 1971 toegevoegde archief.

Kluisdeur van de archiefruimte.

3.6 TERREIN

3.6.1 Terreinbegrenzingsen en relatie met omgeving

Hoewel het thans een afzonderlijk perceel betreft, maakt het terrein wat betreft ligging en totaalbeeld in hoge mate uit van de structuur van het landgoed Bingerden. Behoudens de meer open voorzijde van het terrein is het perceel dan ook nauwelijks als afzonderlijk terrein herkenbaar.

Er is nauwelijks sprake van fysieke afscheidingen rond het terrein. Bij de overgang naar de omliggende akker aan de noordoostzijde is rond de op het terrein aanwezige singel struikenzoom alleen een ondiepe greppel aanwezig. De struiken bepalen aan deze zijde het beeld van het terrein. Aan de zuid- en westzijde sluit het bospark van het landgoed Bingerden direct aan op het terrein. Een fysieke afscheiding is ook aan deze zijden niet aanwezig. Vanaf het terrein heeft men zicht in het bos. Vanuit de direct omgeving is alleen zicht op het terrein vanuit westelijke richting mogelijk vanaf de hier op vrij korte afstand langs het terrein lopende oprijlaan van het landgoed. Tussen de aanwezige ondergroei is hoofdzakelijk de vroegere opslagloods van gemeentewerken zichtbaar.

Aan de voorzijde is het terrein veel meer open en heeft men zicht op de voorzijde van het voormalig gemeentehuis. De hellende parallelwegen aansluitend op het voorplein begeleiden hier het zicht richting het gebouw. Met name de linker zijgevel en voorgevel zijn vanuit noordoostelijke richting prominent zichtbaar. Vanuit zuidwestelijke richting is hoofdzakelijk de voorgevel herkenbaar. De achterbouwen en overige bebouwing op het terrein worden volledig door omliggende begroeiing aan het zicht onttrokken en spelen geen rol in het beeld.

Het voormalig gemeentehuis is markant gelegen langs de Bingerdenseweg.

De omliggende akker wordt door een singel van het terrein afgescheiden.

Gezamenlijke inrit van de oprijlaan van het landgoed Bingerden en het voormalig gemeentehuis.

Zicht vanaf de oprijlaan op de vroegere loods van gemeentewerken.

3.6.2 Terreinelementen

Binnen het terrein zijn enkele bouwwerken en inrichtingselementen aanwezig. Deze worden hierna kort behandeld.

Vroegere loods van Gemeentewerken

Belangrijkste ruimtelijke element is de in de zuidwesthoek van het terrein aanwezige opslagloods van Gemeentewerken. Deze kwam omstreeks 1956 gereed.¹³ De loods heeft een uiterst sobere opzet met in halfsteens verband gemetselde gevels van lichte rode baksteen van 21 x 9,5 x 5 cm; 10-lagen = 63,5 cm. De loods heeft een rechthoekig grondvlak en één bouwlaag met een met (vernieuwde) verbeterde holle pannen gedekt zadeldak met overstekken. De dekking sluit boven de topgevels af met vernieuwde dekstukken van multiplex. Ook de langs de onderranden van de dakvlakken aanwezige betimmeringen zijn vernieuwd in multiplex. Bij de voorgevel is tevens één van de windveren in multiplex vernieuwd. In alle gevels betonnen twee- en drielichtramen onder halfsteens rollaagen. In de voorgevel excentrische geplaatste dubbele opgeklampte deuren onder een steens segmentboog met vlak middengedeelte. Centraal in de achtergevel een enkele opgeklampte deur onder een steens rollaag. Onderin de zijgevels een reeks ventilatieopeningen met ijzeren roosters. De loods heeft een dakconstructie met vakwerkspanten met een middenstijl en dubbele onderligger. Het interieur is uiterst sober uitgevoerd met aan de achterzijde een ondiepe afgescheiden ruimte.

¹³ De loods werd door het Kadaster voor het eerst vastgelegd op 11 september 1956.

Voorgevel van de loods.

De van het terrein afgekeerde rechter zijgevel.

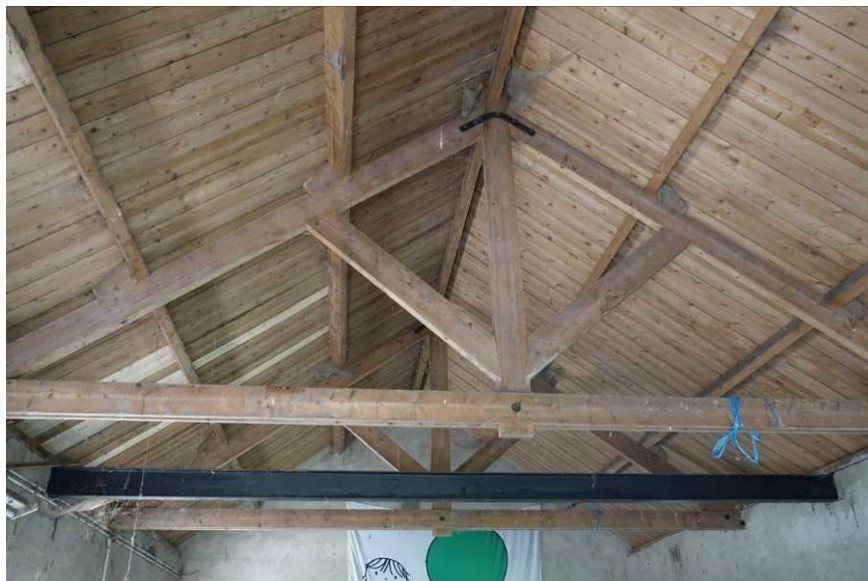

Achtergevel en linker zijgevel van de loods.

Overzicht van het interieur van de loods.

Beeld van de dakconstructie van de loods.

Elektriciteitshuisje PGEM

Voor de loods bevindt zich een omstreeks 1928 door de Provinciale Geldersche Electriciteits-Maatschappij (PGEM) gebouw elektriciteitshuisje.

Het deel waarop zich dit verzorgd uitgevoerde gebouwtje bevindt valt buiten het onderzoeksgebied. Het gebouw is echter wel zeer bepalend binnen het terreinbeeld.

Het elektriciteitshuisje, met op de achtergrond de loods.

Historische fietsenstalling

Dit eenvoudige gebouw heeft een naar het voormalige gemeentehuis gerichte voorgevel met houten kolommen met korbelen. De zijgevels en achtergevel zijn gemetseld in halfsteens verband met rode baksteen van 21 x 10 x 5,5 cm; 10-lagen = 67 cm. Het gebouw heeft een naar de achtergevel (west) aflopend, met verbeterde holle pannen gedekt lessenaardak. In het interieur een recente vloer van betontegels.

Hoewel dit gebouw waarschijnlijk niet tot de oorspronkelijke opzet behoort wijkt de gehanteerde baksteen niet veel af van de aan het voormalig gemeentehuis toegepaste steen. Een datering in de eerste helft van de twintigste eeuw is zeer waarschijnlijk.

De historische fietsenstalling naast de rechter zijgevel van het voormalig gemeentehuis.

Achterzijde van de fietsenstalling.

Recente fietsenstalling

Ten zuidoosten van de laatste uitbreidingen bevindt zich een tweede, vrij recente fietsenstalling. Deze is uitgevoerd met wanden van verticale schuttingdelen en een platdak met brede vlakke dakrand, waarbinnen golfplaten zijn toegepast. De constructie is uitgevoerd in verzinkt staal.

Beeld van de recente fietsenstalling.

Inrichting voorplein

Hoewel het terrein grotendeels uiterst sober en functioneel is ingericht, is bij het voorplein een meer representatieve aanleg toegepast. De opzet bestaat hier uit een gemetseld bordes tegen de voorgevel, een gemetselde keermuur tegen het talud van de hoger liggende Bingerdensedweg en een bestraat voorplein, met in de bestrating het gemeentewapen van de voormalige gemeente Angerlo.

Het bordes tegen de voorgevel heeft aan weerszijden een hellingbaan tussen gemetselde keermuren met betonnen afdekkingen. Door de achterste keermuren op korte afstand van de gevel te plaatsen werden plantenbakken gecreëerd. De hellingbanen hebben een bestrating van baksteenklinkers. De voorste keermuur heeft in het midden een opening met daarvoor een bordestrap met twee hardstenen treden. De uiteinden van de twee voorste keermuren hebben gemetselde posten met bollen op de betonnen dekstukken. Dit bordes is tussen 2001 en 2011 tot stand gekomen.

De keermuur langs de voorzijde van het voorplein werd pas noodzakelijk na verhoging van de dijk in de jaren zestig. Oorspronkelijk lag de weg dan ook op hetzelfde niveau als het terrein rond het voormalige gemeentehuis. Met de verhoging werden tevens enkele bochten uit de weg gehaald. De huidige keermuur, gemetseld in baksteen van 20 x 9,7 x 5 cm; 10-lagen = 65 cm is tweesteens dik en sluit af met een halfsteens rollaag.

Bij de bestrating van het voorplein met rode baksteenklinkers zijn delen afwisselend in halfsteens verband en in keperverband gelegd. Tussen de verschillende delen banden van drie klinkers. Recht voor de entree van het voormalige gemeentehuis bevindt zich ook tussen twee banden het in rode en gele baksteen en granieten kinderkoppen uitgevoerde gemeentewapen in een schild van granieten kinderkoppen. Waarschijnlijk is het gemeentewapen tegelijk met het bordes tussen 2001 en 2011 aangelegd.

Recht voor het gemeentewapen bevindt zich een tegelijkertijd geplaatste vlaggenmast.

Vernieuwd bordes tegen de voorgevel.

Met de dijkverzwaring tot stand gekomen keermuur aan de voorzijde van het voorplein.

Op het voorplein geplaatste vlaggenmast.

Beeld van het in het voorplein ingelegde gemeentewapen.

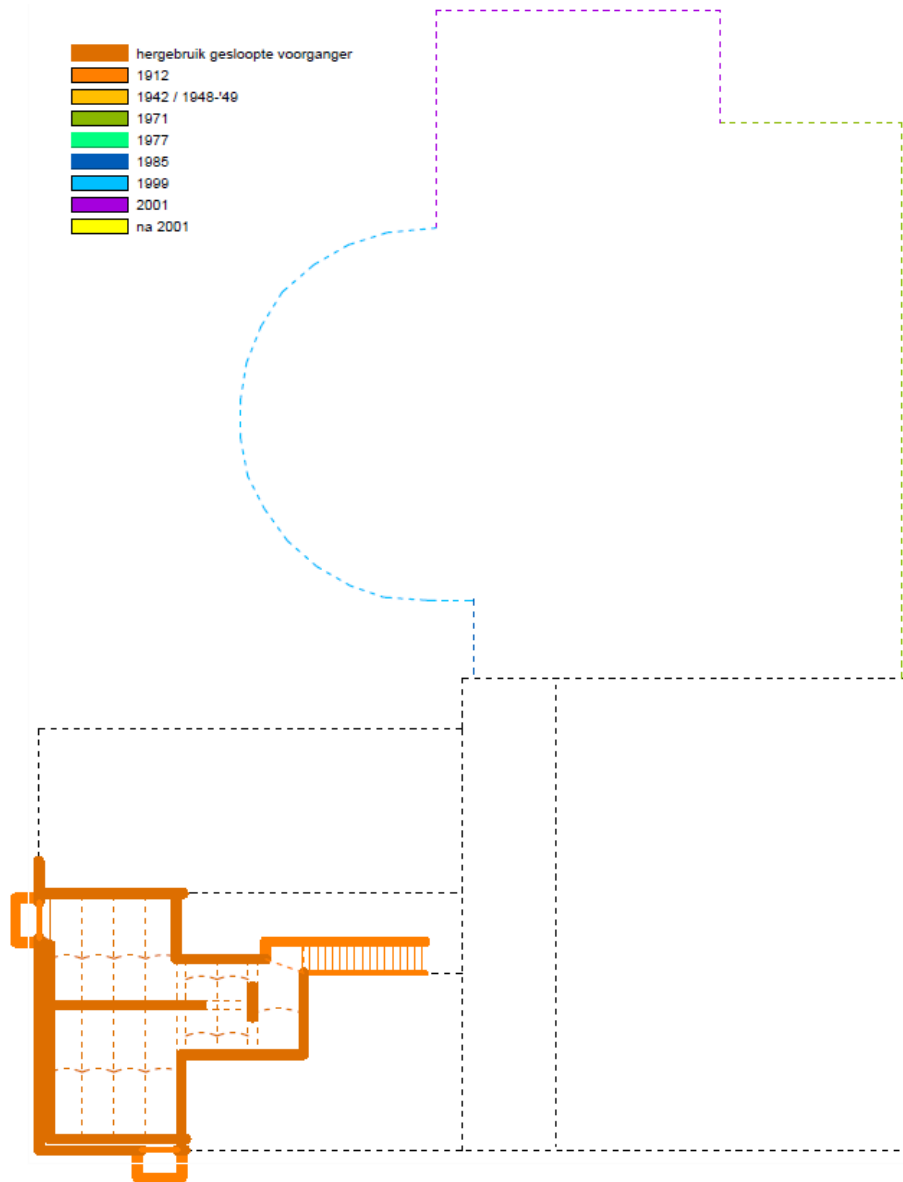
3.7 DATERINGSPLATTEGRONDEN

Op hierna volgende plattegronden zijn op basis van de historische bronnen en aan het gebouw afleesbare bouwsporen de dateringen van de diverse onderdelen grafisch weergegeven.

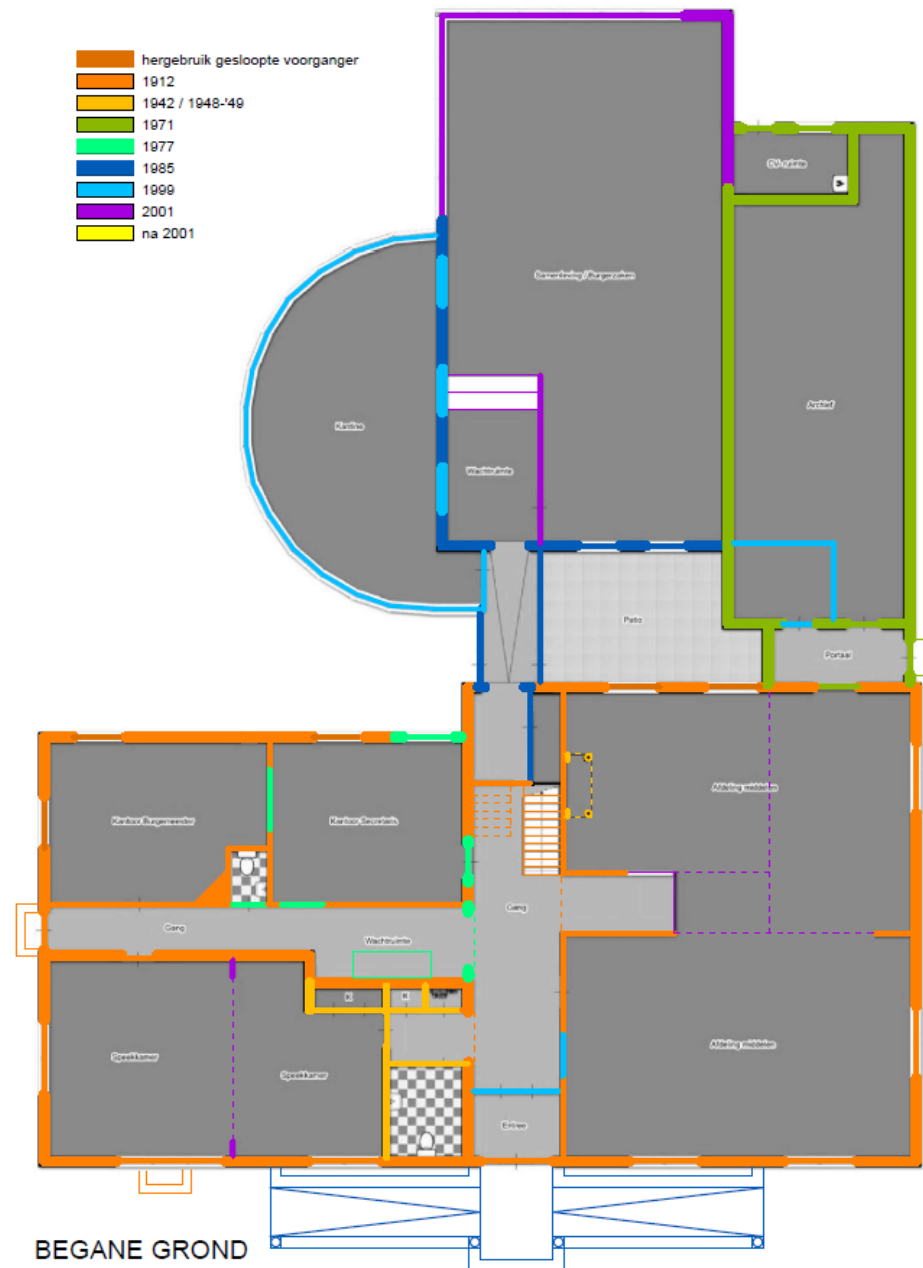

- hergebruik gesloopte voorganger
- 1912
- 1942 / 1948-'49
- 1971
- 1977
- 1985
- 1999
- 2001
- na 2001

KELDER

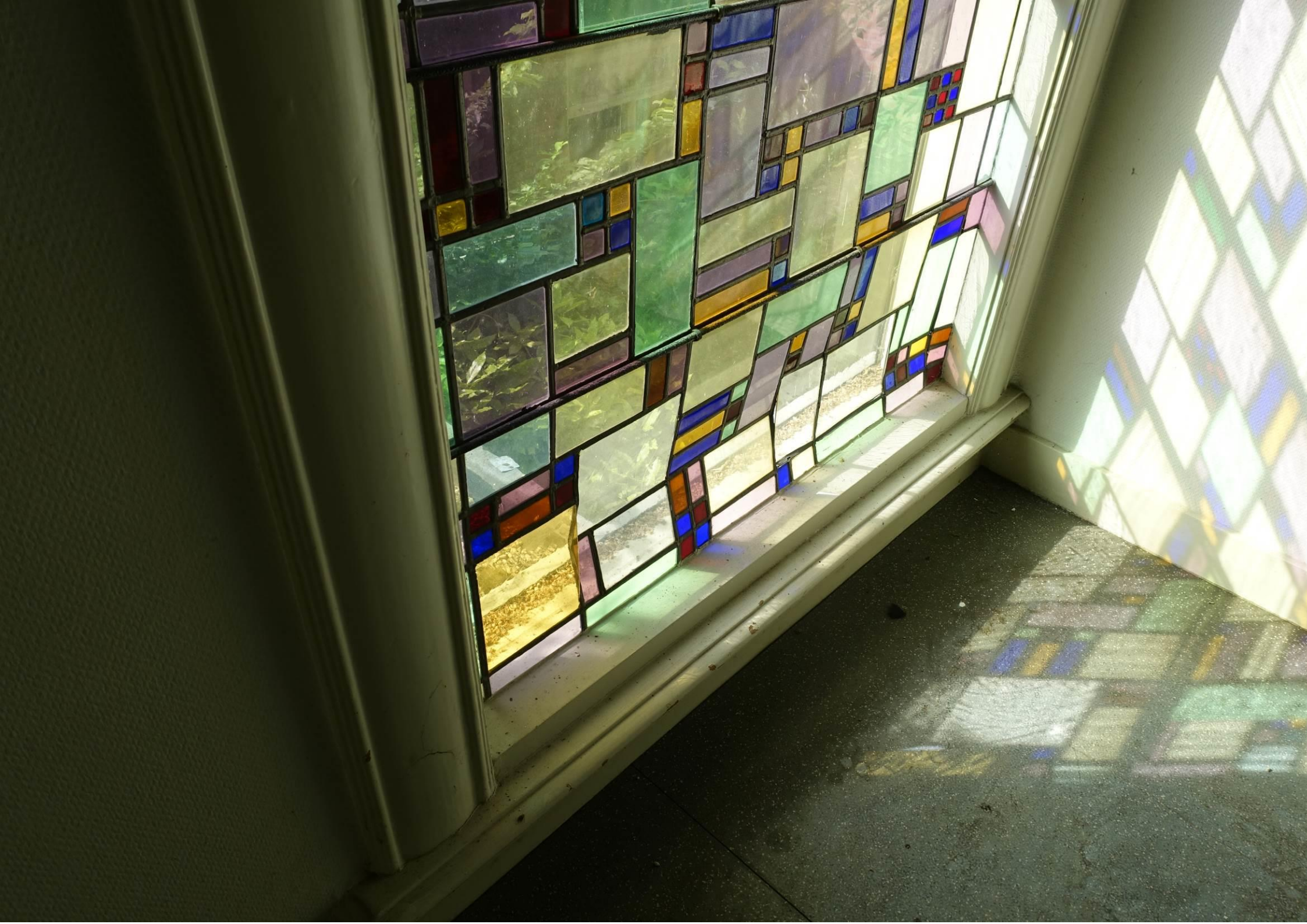
- hergebruik gesloopte voorganger
- 1912
- 1942 / 1948-'49
- 1971
- 1977
- 1985
- 1999
- 2001
- na 2001

BEGANE GROND

4 CULTUURHISTORISCHE WAARDENBEPALING

4.1 BOUW- EN ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDEN

Het voormalig gemeentehuis van Angerlo werd gebouwd in 1912 naar ontwerp van Willem Honig in sobere Nieuw Historiserende stijl. Hoewel de toegang tot het gemeentehuis zich prominent in het midden van de voorgevel bevond, was alleen het rechter deel van het pand bestemd tot gemeentehuis. Het linkerdeel was in gebruik als café-logement 't Wapen van Bingerden. Het gebouw vormt een opvallend onderdeel van het oeuvre van deze architect die zich met name richtte op de ontwikkeling van villaparken en het ontwerpen van grote villa's binnen deze parken.

Het voormalig gemeentehuis kreeg sobere gemetselde gevels en een (oorspronkelijk) met rode Tuiles du nordpannen gedekt schilddak met daarop een achttal forse dakkapellen met gebogen dak. De entreepartij was iets risalerend uitgevoerd en sloot af met een topgevel. De vensters kregen kozijnen met tussenstijlen en ramen met een roedenverdeling. Een deel van de kozijnen met schuiframen werd uit de voorganger herplaatst.

De oorspronkelijk opzet van het exterieur is vrij goed bewaard gebleven. Wel zijn de luiken en schoorstenen verdwenen, is de pannendekking vervangen, zijn de kozijnen van de dakkapellen nieuw ingevuld en werden

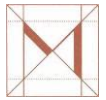
dakramen toegevoegd. Aan de achterzijde werd gefaseerd een forse aanbouw gerealiseerd. Met uitzondering van de latere wijzigingen en toegevoegde achterbouw heeft het exterieur van het gebouw hoge architectuurhistorische waarde als vrij uniek voorbeeld van een sober kleinschalig gemeentehuisje met aangrenzend café-logement in nieuw historiserende stijl dat speciaal voor de functie werd gebouwd in een kleine plattelandsgemeente.

Wat betreft het interieur heeft het gebouw bij verschillende verbouwingen veel wijzigingen ondergaan. Een deel van de hoofdstructuur en enkele elementen bleven weliswaar behouden, maar van een compleet en samenhangend monumentaal beeld is nauwelijks sprake. Naast een deel van de oorspronkelijke binnenmuren en enkele elementen bleven ook de constructies grotendeels intact. De nog tot de oorspronkelijke hoofdstructuur behorende binnenmuren en in het bijzonder de hoofdstructuur met een middengang en dwarsgangen met daarin aanwezige oorspronkelijke kozijnen en binnendeuren en het trappenhuis vertegenwoordigen hoge architectuurhistorische waarde. Voor de overige delen is de waarde hoofdzakelijk beperkt tot nog resterende historische elementen.

Bouwhistorische waarde is vooral gelegen in de tot de voorganger behorende kelders en aan de begane grondvloer hergebruikte balken van die voorganger. Ook de herplaatste historische schuiframen met ijzeren roeden hebben bouwhistorische waarde.

Een opvallend onderdeel binnen het terrein is de ter rechterzijde van het voormalig gemeentehuis gebouwde fietsenstalling onder een pannengedekt zadeldak. Ondanks de beperkte omvang kreeg dit gebouw wel een karakteristieke opzet met een voorgevel in de vorm van een

houten portaal met korbelen. Vanwege het opmerkelijke ontwerp heeft het gebouw architectuurhistorische waarde. Daarnaast is sprake van een zeldzaamheidswaarde.

De in de rechter achterhoek van het terrein gebouwde vroegere loods van Gemeentewerken uit 1956 heeft een zeer sobere, maar door toegepaste betimmerde dakoverstekken toch verzorgde architectuur. De dubbele inrijdeuren met afgevlakte segmentboogvormige afsluiting vormen een opmerkelijk detail. Verder is het gebouw qua hoofdvorm en opzet zeer algemeen en is sprake van beperkte architectuurhistorische waarde, met name vanwege de specifieke functie in relatie tot het naastgelegen voormalig gemeentehuis.

De latere uitbreidingen aan de achterzijde van het voormalig gemeentehuis hebben zowel wat betreft het exterieur als het interieur geen architectuurhistorische waarde.

4.2 SITUERINGS- EN ENSEMBLEWAARDE

Het gemeentehuis van Angerlo is gesitueerd op een opmerkelijke plaats in het buitengebied. Op die locatie lag het gemeentehuis echter redelijk centraal binnen de langgerekte gemeente. Vanaf 1811 was de gemeente gehuisvest in boerderij Kroonesteijn aan de overzijde van de Bingerdensedweg. Vanaf ca. 1845 bood voormalige boerderij Klein Bingerden en café-logement 't Wapen van Bingerden onderdak aan de gemeente. Op dezelfde plaats werd in 1912 het huidige gebouw gebouwd. De geschiedenis van Klein Bingerden gaat in ieder geval terug tot de zeventiende eeuw. Daarmee markeert het voormalig gemeentehuis een oude huisplaats aan de rand van het landgoed Bingerden, waartoe het

terrein ook lange tijd toebehoorde. Als opvallend gesitueerd 'bestuurlijk centrum' en als voortzetting van een historisch erf heeft het gebouw hoge situeringswaarde.

Vanwege de prominente vrije ligging langs de later verlegde en verhoogde Bingerdensedweg heeft het voormalig gemeentehuis hoge beeldwaarde. Ensemblewaarde is vooral aanwezig in relatie met de op het terrein aanwezige historische fietsenstalling en voormalige loods van Gemeentewerken. Daarnaast is ook sprake van een ensemble in relatie tot het landgoed Bingerden en hierop aanwezige bebouwing.

4.3 CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

Het voormalige gemeentehuis is van algemeen belang. Het heeft cultuurhistorisch belang als voorbeeld van een bestuurlijke en sociaal-economische ontwikkeling, namelijk de stichting van gebouwen voor het gemeentelijk bestuur in de vroege twintigste eeuw en is tevens van belang als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van het kleinschalige gemeentehuis. Het is als voorbeeld van een zeer eenvoudig gemeentehuis zeldzaam.

4.4 WAARDENSTELLING OP ONDERDELEN

In deze paragraaf volgt een overzicht van de waardevolle onderdelen aan zowel interieur als exterieur. Daarbij worden de kwalificaties volgens de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek (versie 2009) gehanteerd. Deze Richtlijnen kwamen tot stand onder verantwoordelijkheid van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Stichting Bouwhistorie Nederland, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, het Atelier

Rijksbouwmeester en de Rijksgebouwendienst. Zie voor een toelichting op de gehanteerde kwalificaties paragraaf 4.5.

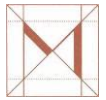
Hoge waarde

- Hoofdvorm en ruimtelijke compositie historische voorbouw.
- Vorm, hoofdopzet, materialisering en detaillering van het met keramische pannen gedekte schilddak en daarop aansluitend dakhuis. Geldt niet voor de huidige dekking van opnieuw verbeterde holle pannen en in dakvlakken aanwezige dakramen.
- Op dakvlakken aanwezige oorspronkelijke dakkapellen met gebogen zinken daken en zinken zijwangen. Geldt niet voor de binnen de historische kozijnen aangebrachte kozijnen met tussendorpels, enkelruits ramen en vast glas.
- Markante bakgoot op forse onbewerkte klossen.
- Vorm, hoofdopzet, materialisering en detaillering van oorspronkelijke geveldelen, bestaand uit baksteen metselwerk met strekken en accenten en gevelopeningen met oorspronkelijke kozijnen met invullingen, uitgezonderd de vernieuwde ramen met isolatieglas.
- Historisch glas-in-lood in de achtergevel boven het tussenbordes van de hoofdtrap.
- Alle oorspronkelijke constructies van vloeren (balklagen met vloerdelen en daken (spanten, gordingen en sporen).
- Gemetselde gewelven tussen ijzeren liggers boven de kelderruimtes.
- Oorspronkelijke ruimtelijke opzet en alle tot de oorspronkelijke ruimtelijke hoofdstructuur behorende binnenmuren en hierin aanwezige, nog oorspronkelijke kozijnen, paneeldeuren en omlijstingen.
- Oorspronkelijke hoofdtrap met leuning en balustrades.
- Oorspronkelijke plavuizenvloer in de middengang en aansluitend deel van de rechter dwarsgang.
- Nog aanwezige historische vensteromlijstingen, vensterbanken en betimmeringen onder vensters.
- Hoofdopzet en karakteristiek van de historische fietsenstalling naast de rechter zijgevel.
- Vrije zichtlijnen vanaf de Bingerdensedweg op de voorgevel en linker zijgevel.
- De vermoedelijk in 1948-'49 herplaatste schouw in de burgemeesterskamer.
- Historische fietsenstalling met pannengedekt lessenaardak, rechts van het voormalig gemeentehuis.
- Terreinafscheiding door groenstructuren langs de linkerzijde van het terrein.
- Natuurlijke overgang op het park van landgoed Bingerden.

Positieve waarde

- Niet tot de ruimtelijke hoofdstructuur en/of verkeersstructuur behorende oorspronkelijke wanden en hierin aanwezige oorspronkelijke binnendeuren.
- De bij de verbouwingen in de jaren veertig tot stand gekomen indeling aan de rechterzijde van de vroegere raadzaal, bestaand uit kastenwanden en een toilet.
- De uiterst sobere, maar oorspronkelijke keldertrap.
- De in 1949 tot stand gekomen plavuizenvloeren in de linker dwarsgangen en doorloop tussen de middengang en vroegere raadzaal.

- Hoofdropzet en karakteristiek van de in 1956 aan het complex toegevoegde loods van Gemeentewerken aan de rechterzijde van het terrein.
- Op de verdieping herplaatste pui met gekleurd glas-in-lood. Waarde geldt niet voor de huidige locatie.
- Rookkanaal burgemeesterskamer op de verdieping.
- In het straatwerk van het voorplein in verschillende kleuren straatwerk ingelegd gemeentewapen als herinnering aan de vroegere functie van het gebouw.

Indifferente (neutrale) waarde

- Volledige opzet van alle vanaf 1971 tot stand gekomen uitbreidingen.
- Ter plaatse van de vroegere keukendeur gereconstrueerd venster in de achtergevel.
- Latere dichtzettingen en/of later tot stand gekomen binnenmuren.
- De onder de verdiepingsbalklaag in het rechter gedeelte aangebrachte staalconstructies.
- De recente toegangsdeur vanuit de voorbouw naar de archiefruimte.
- De huidige opzet van de keldertoeegang middels een kelderluik. Oorspronkelijk bevond zich hierboven de trap naar de verdieping.
- Vouwwand binnen de vroegere raadzaal.
- Alle recente afwerkingen van vloeren, wanden en plafonds.
- Vernieuwde kozijnen (delen binnen historisch kader) en ramen van dakkapellen.
- Vernieuwd bordes voor de hoofdentree in de voorgevel.
- Later toegevoegde onderste trede voor toegang in linker zijgevel.

- Met de dijkverzwaring tot stand gekomen keermuur aan de voorzijde van het voorplein.
- Op het terrein aanwezige bestratingen (uitgezonderd ingelegd gemeentewapen)
- Recente fietsenstalling met golfplatendak in de zuidoosthoek van het terrein.

4.5 TOELICHTING WAARDENGRADATIES

De volgende waardengradatie, toegesneden op het toegepast cultuurhistorisch onderzoek, wordt in de waardenbepaling gehanteerd (de bijbehorende kleuren corresponderen met de gebruikte gradaties in de waardenkaarten).

Hoge monumentwaarden (blauw)

Deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

Positieve monumentwaarden (groen)

Deze zijn van belang voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

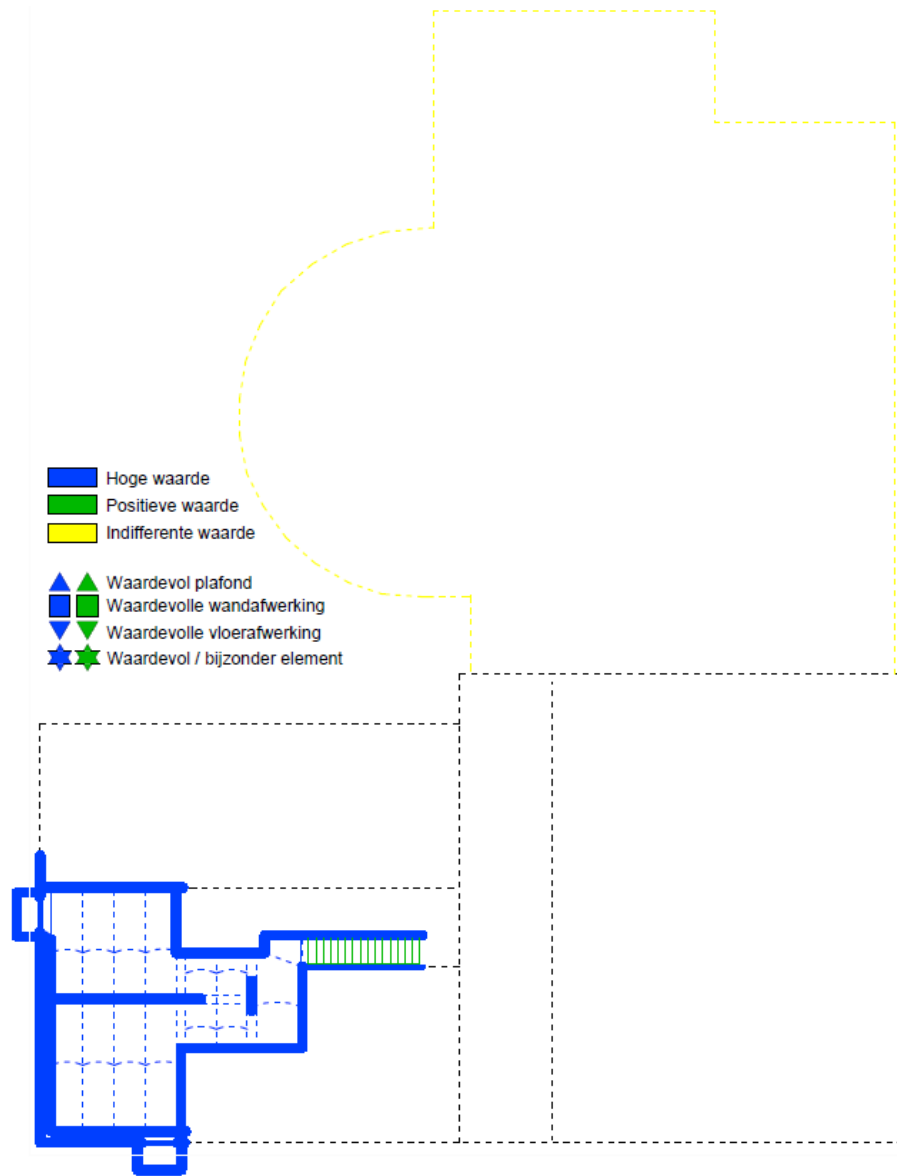
Indifferente (neutrale) monumentwaarden (geel)

Deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

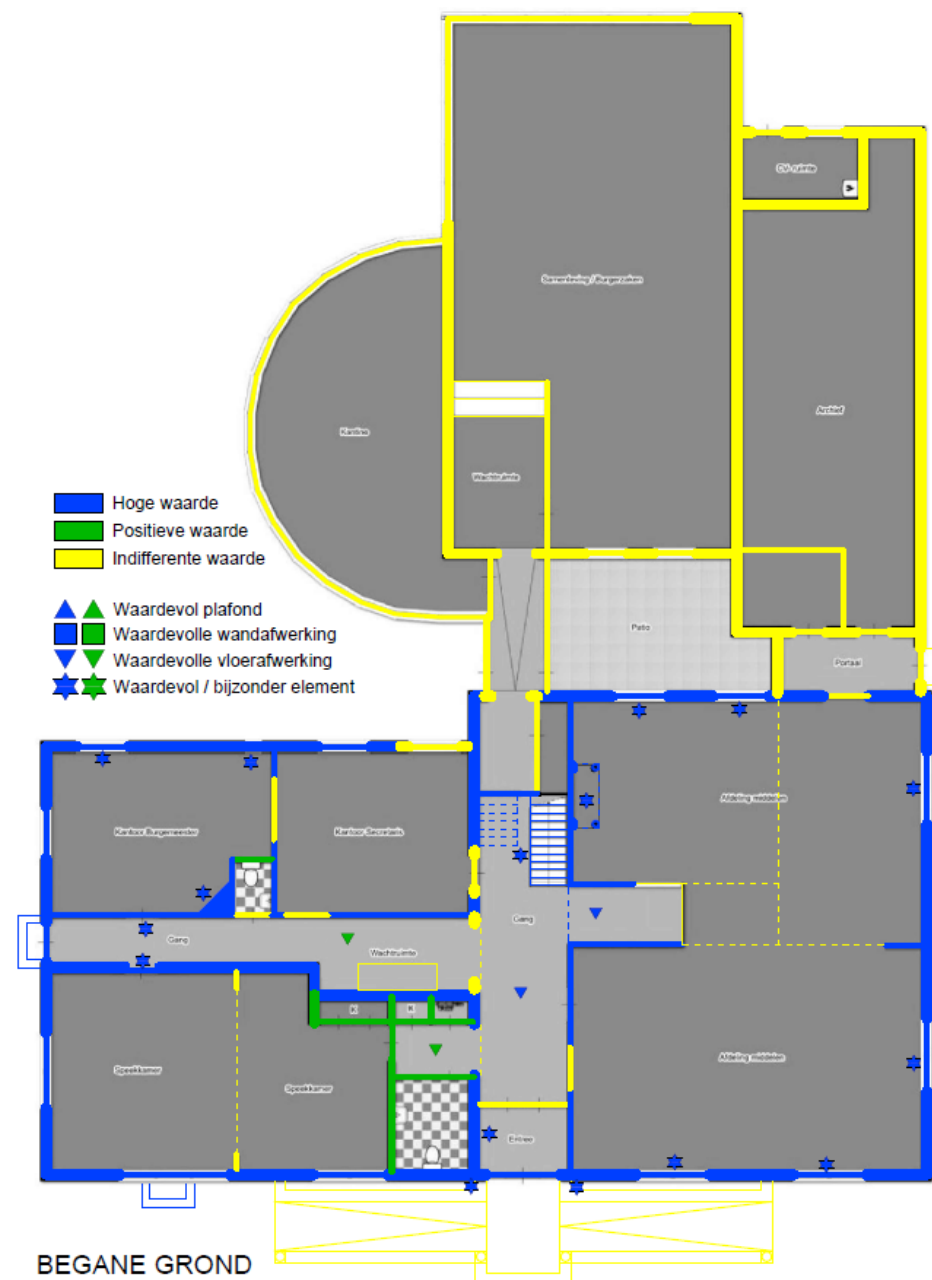
4.6 WAARDENKAARTEN

In hierna volgende kaarten volgt een grafische weergave van de hiervoor beschreven cultuurhistorische waarden.

KELDER

BEGANE GROND

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1 CONCLUSIES

Het sobere kleinschalige voormalige gemeentehuis van Angerlo is een bijzonder voorbeeld van een klein gemeentehuis met annex café-logement voor een plattelandsgemeente. Daarbij vormt het nog een tastbare en markant gesitueerde herinnering aan de voormalige zelfstandige gemeente Angerlo. Het exterieur bleef op hoofdlijnen redelijk goed bewaard. Het interieur is echter door diverse verbouwingen op veel punten behoorlijk aangetast geraakt. Hoofdzakelijk de nog goed herkenbare hoofdstructuur met een centrale middengang met achterliggend trappenhuis en de dwarsgang van het vroegere café-logement zijn zeer bepalend. Daarnaast zijn nog verschillende elementen aanwezig. Helaas zijn binnen het rechter deel van de begane grond de hier nog aanwezige ramen en vensteromlijstingen en vensterbanken door de brand in 2021 behoorlijk beschadigd geraakt.

De latere uitbreidingen vormen weliswaar onderdeel van de gebruikshistorie van het complex en zijn een uiting van de geleidelijk groeiende gemeente, maar deze onderdelen zijn zo sober en weinig uitgesproken uitgevoerd dat deze delen geen historische waarde

vertegenwoordigen. Eerder vormen deze delen een aantasting van de historische hoofdvorm van de voorbouw.

Bij de kleine historische fietsenstalling en voormalige loods van gemeentewerken is daarentegen nog wel sprake van een karakteristieke opzet, zodat deze onderdelen als onderdeel van de ontwikkelingsgeschiedenis en het totale ensemble historische waarde hebben.

5.2 AANBEVELINGEN

Door eerdere verbouwingen is de oorspronkelijke interne structuur behoorlijk verstoord geraakt. Ook is de scheiding tussen het vroegere gemeentehuis en het café-logement in het linker gedeelte op meerdere punten doorbroken. Vanuit de oorspronkelijke opzet zou het herstellen van die scheiding en het herplaatsen van een bordestrap in het linker gedeelte een logische keuze zijn.

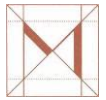
Binnen het rechter deel is weliswaar de oorspronkelijke structuur grotendeels verdwenen, maar deze is in restanten van wanden en de plaats van de latere stalen liggers nog wel herkenbaar en een mogelijk uitgangspunt voor een ontwerp-opgave.

De huidige pannendekking vervangt een oorspronkelijke dekking van rode Tuiles du nordpannen. Een reconstructie van die oorspronkelijke dekking en het terugbrengen van de twee schoorstenen op de nokeinden zou een en enorme verbetering betekenen voor het totaalbeeld. Bij voorkeur zouden dakramen dan verwijderd moeten worden omdat die juist en vooral in de meest in het oog springende dakvlakken werden toegepast. Het beeld van de dakkapellen zou aanzienlijk verbeterd kunnen worden

door de later binnen de historische kozijnen ingevoegde kozijnen met tussendorpels weer te vervangen door alleen draairamen, bij voorkeur met een roedenverdeling.

Wat betreft de gevels zou het terugbrengen van de verdwenen luiken en een meer historische deur in de linker zijgevel tot een verbetering van het beeld kunnen leiden.

6 BRONNEN EN LITERATUUR

- Vredenberg, J. (red.) (2019) *Architecten in Arnhem, Oosterbeek en Velp – Ontwerpers van gebouwen, stedelijke ruimte en landschap tot 1965*, Uitgeverij Matrijs

6.1 BRONNEN

- Streekarchivaat de Liemers en Doesburg (SALD)
- Bouwarchief gemeente Zevenaar
- Gelders Archief (GA)
- Historisch Archief Kadaster
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

6.2 INTERNET

- Delpher – Historische kranten.
- Wikipedia
- Topotijdreis.nl

6.3 LITERATUUR

- Bonte, O., Linde, L. van der (2004) *Angerlo 1811 – 2005 en toch onvergetelijk*, Uitgave in opdracht van de gemeente Angerlo, Uitgeverij Fagus, Aalten
- Roos, T. en J. de (1995) *Gemeentehuizen in Gelderland, van Aalten tot Zutphen*, Regio-Project Uitgevers.
- Linde, L. van der, Weiss, J.W. (1990) *Een kijk op Angerlo – Giesbeek – Lathum*

